

За двома зайцями

Михайло Старицький

(Комедія із міщанського побиту з співами і танцями в 4-х діях)

ДІЙОВІ ЛЮДЕ:

Прокіп Свиридович Сірко — міщанин, має крамницю.

Явдокія Пилипівна — його жінка.

Проня — дочка їх.

Секліта Пилипівна Лимариха — сестра Сірчисі, перекупка.

Галля — її дочка.

Свирид Петрович Голохвостий — промотаний циліурник.

Настя

подруги Пронині, манірні.

Наталка /

Химка — наймичка у Сірків.

Пидора — поденщиця у Лимарихи.

Степан Глейтюк — був наймитом у Лимарихи, тепер слюсар.

Марта — бублейниця

Устя — черевичниця гості у Лимарихи.

Меронія — живе при монастирі /

Двабаси

Йоська — жид.

Квартальний, катеринщик, міщане і люд.

Дія перша

(Глибокий яр. Під горою наліво гарненький домок Сірків з садком; за ним баркан і знов якийсь садок і домок, направо — гора, баркан, а далі яр. На дальній горі видко Київ. Вечір.)

ВИХІД I

(Прокіп Свиридович і Явдокія Пилипівна. Сидять на лавці біля дому.)

Явдокія Пилипівна. Бач, як сьогодні вечірню зарання одправили, ще й сонечко не зайшло! А то тим, що новий дячок гарно вчитує.

Прокіп Свиридович. Чим же гарно?

Явдокія Пилипівна. Як чим? Голосно: словами, мов горохом, сипле.

Прокіп Свиридович. Так, так! Як пустить язика, то він у його, як млинове колесо, тільки бр-р-р!.. І меле разом, і шеретує...

Явдокія Пилипівна. А твій старий мене, мене той язик, як баба вовну...

Прокіп Свиридович. Прирівняй ще цього штокала до старого дячка! Той таки і чита по-стародавньому, по-божественному, а цей...

Явдокія Пилипівна. Заступається за свого шкарбуна тим, мабуть, що

табакою поштує.

Прокіп Свиридович. Так що ж, що поштує!

Явдокія Пилипівна. А то, що і в церкві заживаєш табаку, мов маненький...

Прокіп Свиридович. Лопочи, лопочи; а ти заступаєшся за нового тим, що молодший.

Явдокія Пилипівна. Вигадай ще що!

Прокіп Свиридович. Та й вигадую!

Явдокія Пилипівна. От уже не люблю, як ти почнеш вигадувати та дратувати! (Одвернулась).

Прокіп Свиридович. Ну, ну! Не сердься, моя старесенька, то я пожартував! (Стара мовчить надуто.)

Не сердься-бо, моя сивесенька!

Явдокія Пилипівна. Та годі вже!

Прокіп Свиридович. Чого годі? Хвалити бога, прожили вік у добрій згоді та лагоді, діждалися й свого ясного вечора... Да не зайде сонце во гніві вашім...

Явдокія Пилипівна. Та я вже на тебе не сердюся! Тільки не вередуй.

Прокіп Свиридович. Ні, ні, не буду. А нам таки справді нарікати ні на що: вік пройшов, лиха не зазнали, хоча й були хмарки, та господь хранив од тучі. Єсть на старість і шматок хліба, і закуток.

Явдокія Пилипівна. А працювали ж зате як, рук не складаючи!

Прокіп Свиридович. То що ж! Хто дбає, той і має! Неперестанно трудіться, да не увійдете в напасть! Аби чужого хліба не заїдали та з чужої кривавиці не користувалися!

Явдокія Пилипівна. Здається, уже на нас голубе, нікому й скаржитись!

Прокіп Свиридович. А хто зна? Може, й нам перепала марно чужа копійка!

Явдокія Пилипівна. Як же гандлювати без того? То вже нехай бог проща! Нам же треба було дбати: дочка росла — єдиначка; треба було на посаг складати.

Прокіп Свиридович. Та так, так... А наградив-таки нас господь дочкою — розумні!

Явдокія Пилипівна. І вже! Що розумні, так на весь Подол! Так не жалували ж на їх і грошей: у який кошт та наука увійшла — страх! Скільки отій мадамі до пенсіона переплачено!

Прокіп Свиридович. А за який час? Довго там побула?

Явдокія Пилипівна. Мало хіба? Аж три місяці! Ти б уже хотів свою рідну дитину запакувати у науку — на муку, аж до загину!

Прокіп Свиридович. Я не про тее: мені ті пенсіони і не до смаку, а коли гроші за рік заплачено, то треба було б принаймні за їх одсидіти!

Явдокія Пилипівна. Грошей шкода було, а дитини то ні" що за три місяці змарніла та знівечилась, хоч живою в труну клади! Там уже мало того, що науками вимучили, вимордували, та ще й голодом морили! Дитина не видержала й утекла!

Прокіп Свиридович . То нічого: одпаслися ж дома; одно тільки негаразд...

Явдокія Пилипівна . Що там? Уже знов почав вередувати?

Прокіп Свиридович . Та я й мовчатиму, а тільки той пенціон...

Явдокія Пилипівна . Що пенціон?

Прокіп Свиридович . От тут у мене сидить! (Показує на потилицю).

Явдокія Пилипівна . Ти знову?

Прокіп Свиридович (зітхнув). Та й мовчу ж!

Чути знавдалі гуртову пісню:

Не щибечи, соловейко,

На зорі раненько,

Не щибечи, манюсенький, Віс

Під вікном близенько! /

Явдокія Пилипівна . А славно співають! Я страх люблю хлоп'ячі співи!

Прокіп Свиридович . Славно, славно! Затра неділя, а вони гукають.

Явдокія Пилипівна . А коли ж їм і погуляти, як не під свято! За будні натрудяться!

Прокіп Свиридович . То й розходились би спати, а то й самі не сплять, і другим не дають... (Позіха).

Явдокія Пилипівна . То й іди ж собі спати, хто ж боронить?

Прокіп Свиридович . Та я б уже такий, щоб і лягати, та Проні ж ждемо.

Явдокія Пилипівна . А правда, чого вони так забарились? Уже й ніч надворі; ти б пішов та знайшов їх!

Прокіп Свиридович . Де ж я їх буду шукати? Та їх і кавалер проведе.

Явдокія Пилипівна . Та проведуть... кавалерів за ними, як полови за зерном, а все-таки страшно.

Прокіп Свиридович . Не бійся — не маненькі. (Позіха здорово). Ой господи помилуй мене, грішного раба свого! (Знов позіха і хрестить рота). Чого це я так позіхаю?

Явдокія Пилипівна (позіха й собі). Оце! Ти позіхаєш, а я за тобою.

Прокіп Свиридович (позіха знов). Пху на тебе, сатано! Позіхнув так, що трохи рот не роздерся!

Явдокія Пилипівна . Та затуляв би рота, а то так негарно дивитись, що й...

Прокіп Свиридович . А ти думаєш, мені гарнодивитись, як ти роззявиш свою вершу?

Явдокія Пилипівна . З якого це часу з мого рота стала верша?

Прокіп Свиридович . Та хіба ж уже не пора?

Явдокія Пилипівна . Пху Пху! (Розсердившись, пішла).

Прокіп Свиридович (почухав голову). Розсердилась моя старенька, розгнівалась; треба піти помиритись. (Виходить теж у ворота додому).

ВИХІД ІІ

(Міщане, міщанки і хор.)

Хор (за коном, але ближче).

Твоя пісня дуже гарна,

Гарно ти співаєш:

Ти щасливий, спарувався Віс

І гніздечко маєш. /

(Через кін переходить кілька пар:— дівчата з хлопцями і самі дівчата; за остатніми уганя Голохвостий у циліндрі, піджаці,рукавичках. Полебезивши, одскакує до других.)

Г о л о х в о с т и й (до себе). А славні тут дівчатка-міщаночки, доложу вам: чистое амбре! Думав, що знайду між ними ту, що коло Владимира бачив,— дак нема, а вона, здається, з цього кутка. От пипочка, що просто тільки — а-ах та пере-ах! Одно слово — канахветка, только смочки! Трохи чи я даже не улюбився у ёйю, чесне слово: просто з голови не йдють... Господи! Що ж це я? Чи не проґавив за нею главного предмета, Прони? От тобі й на! Побігти шукать. (Пішов хутко ярмом направо).

Хлопці, хор (входять на передній кін).

А я бідний, безталанний,

Без пари, без хати;

Не довелось мені в світі Віс

Весело співати! /

(Оддалеку чути, що гурт другий співає цю ж пісню.)

1-й б а с. А в нас баци кращі... у них як побиті горшки!

2-й б а с. Або як старі циганські решета!

У с і (сміються). А справді!

Хлопець. А який тепера хор найкращий? Чи семінарський, чи братський?

1-й б а с. Звичайно, братський.

2-й б а с. А я кажу — семінарський,

1-й б а с. Ба брешеш!

2-й б а с. Ба не брешу! В семінарському хорі сам Тарас як попре горою — го-го-го!

Або Орест як посуне октавою — гур-р-р, аж гори дрижать!

1-й б а с. А в братському Кирило чого варт?

2-й б а с. Ну, що ж? Кирило, та й годі.

1-й б а с. Ет!

С т е п а н. А хто, по-вашому, панове, розумніший у, Києві: чи семінарист, чи академіст, чи університант?

Хлопець. Г о л о х в о с т и й!

С т е п а н (регоче). Ото ушкварив!

1-й б а с. Попав пальцем у небо!

Д е х т о. Найшов розумного на смітнику! Ха-ха!

Хлопець. А хто ж розумніший за його? Говорить помученому, що й не второпаєш!

С т е п а н. Чи у тебе часом не загублено якої клепки?

Хлопець. Чого ти присікався?

С т е п а н. Дивіться, люде добрі, що по-свинячому хрюка, то й розумніший,

значить!

Д р у г і. Чого ж, справді, сміятись? Голохвостий, таки не взяв його кат, розумний, освічений таки паном діло і ходить, і говорить по-панському!

С т е п а н. Овва! Не бачила розкошів свиня, то й саж за палаці здався!

Д е х т о. Та годі вам за чортзна-що змагатись!

С т е п а н. І то правда, пху!

Д е х т о. Од міщан одстав, а до панів не пристав.

С т е п а н. Та як же! Натягне штани-галанці, узує чоботи на рипах, та ще напне на голову капелюха, та й дметься, як шкурат на огні! Які були у батька гроші — процвиндрив, а тепер що на йому, то й при йому!

1-й б а с. А так: батько його було на базарі голив та кров пускав, баньки ставив, то й копійка водилась, а він уже, бач, і цилюрню по-модньому...

С т е п а н. Не знаю, чи голить других, а що себе обголив— то так!

1-й б а с. А який ласун до дівчат, як зводить усіх—біда!

2-й б а с. Та то ж через теє С т е п а н на нього і гори верне.

Д е х т о. Боїться, значить, щоб не одбив дівчини.

С т е п а н. Одбив би я йому печінки!

Д р у г і. О! Він хваткий!

1-й б а с. А в тебе уже є коханка?

С т е п а н. Що ти їх слухаєш? Верзуть теревені!

Д е х т о. Єсть, єсть... 1-й б а с. А хто?

Х л о п е ц ь. Г а л я Лимаришина.

1-й б а с. Гарна? Хлопець. Чудо яка!

С т е п а н. Ти-бо мені, гляди, і честь знай, бо язика й полатати можна!

Х л о п е ц ь. Що ж я сказав? От напасть! Д р у г і. Цитьте! Он Г о л о х в о с т и й їде!

ВИХІД ІІІ

(Ті ж і Г о л о х в о с т и й.)

Д е х т о. Здрастуйте, Свириде Петровичу, а ми вас оце згадували...

Г о л о х в о с т и й. А, хорошо, добре...

С т е п а н (набік). Шкода, що не чув!

Г о л о х в о с т и й (подає декому руку, а решті кланяється згорда). Меня таки вездє споминають: значить, моя парсона у шику!

С т е п а н (набік). Як свиня в дощ!

Г о л о х в о с т и й (вийма цигарницю). Нет лі у кого иногда сірника?

Х л о п е ц ь. Ось у мене єсть. (Запалює йому). А мені, Свириде Петровичу, можна одну взяти?

Г о л о х в о с т и й. На! Може, чи не угодно ще кому? Цигарка первий сорт!

Д е х т о. Давайте, давайте! (Закурюють): Нічого собі!

Г о л о х в о с т и й. Нічого! Понімаєте ви, як свині у апальцинах! Це шик — не цигарки! Каждая стоїть п'ять копеек; значить, примером: затягся ти, а уже п'яти

копеек нема.

Хлопець. От дорогі!

Степан (набик). Бреше гладко!

Дехто. Ви таки кидаєте силу грошей!

Голохвостий. Чаво міне деньог жалеть? Главное дело сабе удовольствие!
Можеть, у меня їх іногда перегорело сколько тысячов, дак зато ж вийшов
образованим, как первый дворанин!

Степан (тихо до других). Такого дворанина під типа!

Другі. І правда: надів жупан та й дума, що пан.

Голохвостий. Тепьор, следственно, меня по всех усядах первым хвисоном
принімають; а почому? Потому, што я умею, как соблюсти свой тип, по-благородньому
говорить понімаю!

Степан (вголос). А по-собачому, добродію, часом не вмієте?

(Дехто сміється.)

Голохвостий. Ще нет! Прийдьотсья хіба-разве од вас науку получить!

Степан. Ви таки, як бог дасть, на мою науку дочекаетесь!

Голохвостий (згорда). Наведіть сначала себя палітурою!

Степан. Цур дурня та масла грудку!

Другі. Та годі вам!

Голохвостий. Невежество шмаровозне! Што з вами тут фиксатуарнічать? Ещо
уберешся в мужичество!

Хлопець. Скажіть-бо, будь ласка, хоч що-небудь по-хранцюзькому!

Голохвостий. Да што ви понімаєтьо?

Хлопець. А яке убрання на вас, Свириде Петровичу,— чудо! Певно, дороге!

Голохвостий. Конешно, не копеешне! Хвисонистої моди і заґрянешного
матеріалу, да і шив, можно сказать, первый магазин. От ви думаєтьо, што плаття — лиш
би што, а плаття первое дело, потому што по платтю всякого стрічають.

Степан (до других). А по уму виряджають!

Голохвостий (не звертаючи уваги). От, возьмем, примером, бруки: трубою
стоять, как вилиті, чисто аглицький хвисон! А чаво-нибудь не додай, і вже хвизиномії
не імеють! Або вот жильотка,— здайотсья-кажеться, пустяк, а хитра штука: только
немножко не потрап, і мода не та, уже й симпатії нету. Я вже не говору про пінжак,
потому што пінжак — ето первая хворма: как только хворми нету, так і нікоторого
шику! А от даже шляпа, на што уже шляпа, а как она, значить, при галаве, так і на
типе парад!

Дехто. Добре на цьому знається! Нема що!

Хлопець. А матерія яка! Ряба, ряба та зозуляста, от би мені такого на штани!

Голохвостий. Зозуляста?! Шаталанська!

Хлопець. Що ж то значить — шарлатанська?

Голохвостий. Ет, мужва! Што з тобою разговаривать.

Хлопець. Та я так!

Д е х т о. Розкажіть краще що нам! Ви ж там по світах буваєте, розумних людей чуваєте...

Г о л о х в о с т и й. Не всьо то для простоти антересно, што для меня матеріально.

Д е х т о. Та все ж, може, і нам буде інтересно. Ось ходімо на гору: поспіваємо, побалакаємо, вип'ємо мокрухи-преподобниці!

Г о л о х в о с т и й. Хороший бил би для меня кадрель — водити з вами кумпанію!

Д е х т о. Е, ви вже дерете носа до неба!

Д р у г і. Та киньте його, цур йому!

С т е п а н. Не знаєте хіба прислів'я: не руш добра...

Х л о п е ц ь (до Голохвостого). Та ходім-бо, Свириде Петровичу, не царамоньтесь!

Г о л о х в о с т и й. Єй-богу, нельдзя: тут, понімаєте, делікатна матерія... Кахвюру, значить, нужно підстерегти і спворить... Одне слово, не вашого розуму дело!

Х л о п е ц ь. Що ж воно таке?

Г о л о х в о с т и й. Інтрижка.

Х л о п е ц ь. Як?

С т е п а н. Та кинь його, ходім!

Д р у г і. А й справді! Чого з ним возжатись? Ну його к бісу! Рушай далі!

(Всі пішли.)

ВИХІД IV

(Г о л о х в о с т и й сам.)

Г о л о х в о с т и й. Дурні хахли! Ідіть здорові! Што значить проста мужва? Ніякого понятія нету, ніякої делікатной хвантазіі... так і пре! А вот у меня в галаве завжди такий водеволь, што только мерсі, потому — образований чоловік! Да што, впрочем, про них?.. Годі, довольно! От як би Проні не пропустить! Шукаю: нігде нету; чи не пройшла разве? Дак кудюю ж пройтить їй, когда ми калавурим? Удивительне діло! Нужно подождати. Треба сььогодні на нейо рішительно налягти. Здається, єй пондравился... Ну, да кому я не пондравлюсь? А вот, штоби Проні не випустить з рук, то необходимо. Багата: який дом, сад! А лавка, а денег по скринях! Старого Сірка струсну, то так і посипляться карбованці! Одна надія на її придане, бо іначе не можу поправити своїх ділов: такий скрут, хоч вішайся. Довгів стільки, як блох у курнику! З дому вийти удень страшно, щоб який жидюга не піймав, єй-богу, правда. Тут особливо Йоська есть; дак уїдливе, кляте, што ніяким хвисоном його не обійдеш. Де здибав, то й давай гроші, то й давай! Ну, де ж я то і візьму, коли немає! А він, дурний, одно: давай, та й годі, вертай, що брав! Ну, што он? Какое понятіє іміет? Сказано, жид! А ти тікай, бо посадить — чиста напасть! Так і ховаюсь, і кручусь як муха в окропі: там у цілюрні уже посадив замість себе гарсона, та що з того? Цілюрня таки лопне! От як, дасть бог, на Проні женюсь, себто на її добрі та на її грошах, тоді я бритви через голову у Дніпро позакидаю, а заживу купцем первой гільдії, зав'ю такі моди алад'ябель! Тільки ж Проня й погана, як жаба... Та якби запусить пазури у її скриню, то ми при боці заведемо таке монпасье, що тільки пальці облизуй! От би, приміром, ту дівчину, що коло Владимира ганяв! А-ах!

ВИХІД V

(Голохвостий, Проня, Настя і Наталка.)

Голохвостий (зуздівши). А ось і вони з кумпанією. Ну, Голохвостий, держись!

(Проня, Настя і Наталка мляво ідуть і прощаються з якимсь кавалером.)

Голохвостий. Як би ето підойти похвисоніще, щоб зразу шиком і пройняти? (Пробує кланятись). Ні, не... (Обсмикує одержу на собі).

Проня (наближається; за нею подруги). Голохвастов, здається?

Голохвостий (підліта). Бонджур! Мое серце розпалося, мов щипсі, поки я дожидав мамзелю!

Проня (манірно). Мерси, мусью! (До подруг). Таки вдався: я нарочито проманіжила.

Голохвостий. Рекомендуйте мене, пожалуста, баришням! Хоч я і не знаю їх, но надеюсь, што ви не будете водить компанію лиш би з ким!

Проня. Разумеється. Ето маї близькі приятельки і сасіди.

Голохвостий. Рикомендуюсь вам: Свирид Петрович Галахвастов.

Настя. Мені здається, што ми десь стрічались.

Голохвостий. Нічаво нету вдивительного — міня знает увесь Київ чисто.

Наталка. Невже?

Голохвостий. Рішительно. Міня везде принімают как сваво, значить, без хвисона!

Проня. Там, верно, красавиць найшли порядошно.

Голохвостий. Што мне краса? Натирально, перве дело ум і обхожденіе: делікатні хранцюзькі маньори, штоб вийшов шик!

Проня. Разумеється, не мужицькі: фе! Мове жар!

Наталка (до Насті). Який він гарний!

Настя. Нічого собі; тільки штукований!

Наталка. Ая вас сьогодні десь бачила.

Голохвостий. Я чоловік не очень дуже посадящий: люблю у праходку з образованными людьми ходить. Ноги чоловіку, видите, для того й дадені, штоб бити ними землю; потому вони і ростуть не з голови...

Наталка (до Насті). Який він розумний та гострий як бритва!

Проня (до подруг). Ая ж вам не казала, што первий кавалер!

Голохвостий. Не вгодно лі, баришні, покурить папироски?

Наталка. Што ви, я не куру!

Настя. Ія ні; та чи пристало ж баришням?

Голохвостий. Перва мода!

Проня. А ви не знаетьо? Дайте міне! (Закурює і закашлюється).

Голохвостий. Может, крепкі? Я, якшто дозволите, Проню Прокоповно, принесу вам натиральних дамських.

Проня. Мерси! То я ковтнула какось диму...

Н а т а л к а і Н а с т я. Та киньте папіроску, а то ще закашляєтесь.

П р о н я. Пусте! Я ще в пенціоне курила...

Г о л о х в о с т и й. Чим же міне баришень прекрасних поштувати? Позвольте канахветок! (Вийма з кишені у піджаці).

Н а с т я (до Наталки). Ач, який ввічливий!

Н а т а л к а. Настоящий хрант.

(Беруть конфекти.)

П р о н я (бере манірно одну). Міне так солодке обридло! Кожинного дня у нас вдома ласощов етих разних, хоч свиней годуй! Я ще больше люблю пальчини, наноси...

Г о л о х в о с т и й. Сю минуту видно у вас, Проню Прокоповно, не простий, а образованный скус!

Н а с т я (до Наталки). Куди пак! Дома пироги з маком та вареники з урдою трощить, а тут — пальчини.

Н а т а л к а. Це на нас критика.

Г о л о х в о с т и й. Только дозвольте, Проню Прокоповно, то я вам етой всякой всячини целый воз притарабаню! Меня, знаєте, на Хрещатику, дак еті все купці делікатними матеріями — просто на руках носять. Бо я їм усем денег позичаю, і там перед начальством звесно — што, потому у меня будошник у струне! Дак уже все вони нападом: бери сколько хочеш, значить, етой погані — пальцин, кавунов, разних монпасье, мигдалу... Я вже просто одпрошуюсь,— што куда міне ето переести все, потому луснуть, пардон, треснухь — як раз плюнуть, так нет-таки — бери та бери! Как учеплються, то й береш, да й роздаеш уже усяким там разним, потому што пуцай хоть на сметник не викидають... Дак я вам целый воз...

П р о н я (ображено). Того, што на сметник викидають?

Г о л о х в о с т и й. Што ви, Проню Прокоповно? І у думце не било! Як же, штоб я такой мамзелі — і непоштительство... Ну й гострі ж ви! Языка з вами, представте собі, нужно держать, як у часте, на замку!

П р о н я. Ви так і понімайте!

Г о л о х в о с т и й. Ах, ах! Да я з своей стороны при полном акорде, лиш би з вашей стороны не було нікакого мненія.

П р о н я. Другим, можеть, необразованным што вгодно з губи плюнь, бо понятія нікоторого не імеють; а я в пенціоне все науки проізошла.

Г о л о х в о с т и й. Пардон, ей-богу, пардон! Потому у міня з языка, как з колеса в млине, так што-небудь і ляпне!

Н а с т я (до Наталки). Ходім додому, бо ця витрішкувата чапля почала з своїм пенціоном, як дурень з торбою...

Н а т а л к а (до Насті). Це вона нам вибива очі!

Н а с т я. Приндя чортова! (До Проні). Добраніч вам!

Н а т а л к а. Ходім уже!

Г о л о х в о с т и й. Што ж, баришні, так сейчас домой? Хадьомте у праходку: при месяце такой шик! ?

Н а с т я. Ні, спасибі вам, ходіть здорові самі вже!

Н а т а л к а (до Проні). Прощайте, нам не затиняйте, а ми вам не мішаємо!

П р о н я. Не задавайтеся на крупу, бо в решеті дірка!

Н а т а л к а. Нічого, ваш кавалер позбирає... докласти вам воза!

(Пішли.)

ВИХІД VI

(П р о н я й Г о л о х в о с т и й)

П р о н я (вслід). А дулі не скушаєте? Ач, копилять як губи! З мене тільки хворму беруть, а од них усе гнилицями так і тхньоть!

Г о л о х в о с т и й. Ну й ловко ж ви їх одбрили! Ех, Проню Прокоповно, розумні ви,— без мила голите.

П р о н я. Якби міне модніща публика, то я б себя показала! А то з кем тут зайтись — необразованність одна! От тільки з вами і маєш приятність!

Г о л о х в о с т и й. Натирально, куди їм усем до вас? Всьо равно, што, примером взять,— Мусатов і хранцюзька помада.

П р о н я. Мерси.

Г о л о х в о с т и й. А в тіятрі любите?

П р о н я. Знаєте, акробати занятніщі міне: такії красиві муцини. Я, було, как пойду, то так стрівожусь за них, што целу ноч не сплю!

Г о л о х в о с т и й. Так ви б у таком разе гулять виходили, то я б мог хоч целую ноч трудиться проходкою!

П р о н я. Ноччю? Што ви? Страшно, штоб, бува, какой оказії не вийшло... ви мушина, а я баришня. Вот удньом так я люблю гулять у царському саду з книжкою безпременно, бо так приятно під дубом романа читати.

Г о л о х в о с т и й. А ви які читали?

П р о н я. "Єруслана Лазаровича", "Кровавую звезду", "Чорний гроб"...

Г о л о х в о с т и й. Да, ето занятні, но я вам рикомендую адин раман... вот раман, так раман... "Битва руських з кабардинцями" — а-ах! Або — "Матильда — чилі хранцюзька гризетка", або теж "Безневинна дівиця, чилі любов ухитриться". Антіресні, доложу вам! Не видержиш дочитати!

П р о н я. Ах, я такії люблю ужасьт как: штоб про таку любов писалось, штоб як смола кипела!

Г о л о х в о с т и й. Да, штоб аж волос смалила!

П р о н я. Ах, ето ужасно жорстоко...

Г о л о х в о с т и й. Так тільки здайоться-кажется, а потом дуже прекрасно. От тільки, Проню Прокоповно, про любов би лучче самим рамана завить.

П р о н я. Конечно, занятніще, ежелі особливо кавалер душка...

Г о л о х в о с т и й (кашлянув). Проню Прокоповно! Дозвольте спросить, какое такое ви обо мне понятіє держите? П р о н я (манірно). Што ж ето ви допитуєтесь? Міне соромно... Я баришня. (Набік). Ага! Дочекалась-таки!

Г о л о х в о с т и й. Што ж, што баришня, ето нічаво, ето чистіє ПУ с т я ки!

П р о н я. Я і поняття у цім нікотрого не імію...

Г о л о х в о с т и й. Ёй-богу, не безпокойтесь!

П р о н я. Ви міне такого жару укидаєте, што я просто шарею... Хіба не знаєте, як безневинній дівіці стидно...

Г о л о х в о с т и й. Коли без етого никак нельзя обойтись все равно прийдуться...

П р о н я. Ах, не говоріть міне про любов... І я до вас ужасть как... Только, будь ласка, не говоріть, пожалуста, про любов, потому ето шкандаль...

Г о л о х в о с т и й. Што ви? Я, значить, прошу вашу руку і серце.

П р о н я. Мерси! Только тут ноччю... при месяце... так моторошно цеє слухать, аж сердце тьопається... Ви завтра приходьте до нас предложеніе делать...

Г о л о х в о с т и й (цілує руку). Я только боюсь родителів ваших, а то б давно зайшол...

П р о н я. Єжелі што я согласна, то вже небезпременно... Г о л о х в о с т и й. Ви міне как води цілющої на рани злили, моя зозулечко. (Цілує).

П р о н я. Ах, не можу! Тікать нужно! Приходьте ж завтра безпременно; я вас адрикамендую, а ви і предложеніе зробіте...

Г о л о х в о с т и й. Прийду, прийду, моя канахветочко!

П р о н я. Душка! (Цілує хутко Голохвостого і біжить хвіртки). Ламур! (Вибіга).

ВИХІД VII

(Г о л о х в о с т и й сам.)

Г о л о х в о с т и й. Бон-бон! (Підскакує). Трам-тара-ра, ура! Наша взяла! Поздравляем вас, Свириде Петровичу! Виграли справу! П р о н я, значить, тут. (Показує кулак). Старі, правда, не спротивляться, потому потурають дочке у всьом. Тільки ж і гидка! Ой гидка! Да ще лізе цілуватись! Надо будеть купить доброго мила, штоб замивать після неї губи... Але зате ж все мое! От уджигну! Годі вам, Свириде Петровичу, тепер зайцем бути,— буде, доволно! Можно будеть і самому зайців ловити, а особливо куріп'яточок... хр-р-р... Хап — і есть! Хап — і есть!

ВИХІД VIII

(Г о л о х в о с т и й і Г а л я.)

Г а л я (іде з кошиком, придивляється). От як ми опізналися на старім городі з мамою, уже й розійшлися всі на нашім кутку... Ні, он хтось стоїть, чи не С т е п а н? (Зближається, щоб трохи роздивитись).

Г о л о х в о с т и й (зуздрівши). А, на ловця й звір біжить, (Підліта). Ціп-ціп, куріпочко!

Г а л я. Ой, це чужий хтось! (Хоче тікати, але Г о л о х в о с т и й заступа дорогу).

Г о л о х в о с т и й (придивившись). Господи! Це ж та сама красунечка, що я коло Владимира бачив! От ціпонька! (До неї). Не тремтіть-бо: чого лякатись, моя зозулечко,— хіба з'ім?

Г а л я. От, ёй-богу, коли не пустите, то калавур закричу і будошника покличу.

Г о л о х в о с т и й. Вигадайте! Только крикніть, то я такого наговорю, што зараз і в

часть вас посадять.

Г а л я. За що? Що ви гвалтуєте серед ночі, то я маю сидіти?

Г о л о х в о с т и й. Слухайте, серденько, не лементуйте, бо я тільки поговорить хотів з вами, моя зірочко красна. Як повидів я вас коло Владимира, то з тієї ночі і пропадаю,— просто вхопили моє серце щипцями, гвоздком у голові сидите, хоч і бритви не бери в руки!

Г а л я. А справді, це той самий... Бачите: ганяли, ганяли там, та й тут переступаєте дорогу; сорому нема, а ще панич!

Г о л о х в о с т и й. Да коли улюбљон, да так улюбљон, хоч візьміть в руки піштолета і простреліть тут груди мою!

Г а л я. Так і повірили! Шукайте собі панночок!

Г о л о х в о с т и й. Да ви луччі за самих найкращих панночок; ви просто така ціпонька, що аж слина котиться, — вірте!

Г а л я. Хороша пороша, та не для вас!

Г о л о х в о с т и й (розпалюючись). Чого ж так — не для мене? Яка ти строга, нелюб'язна! Да у мене, голубочко моя, всякого добра — паровицями, да я озолочу тебе, брильєнтами обсиплю на весь Київ...

Г а л я. Обсипайте кого іншого, а мені вашого золота не треба.

Г о л о х в о с т и й. Да хіба я разві поганій? Придивись, пожалуста, первий хвисон...

Г а л я. Та що — що гарні!

Г о л о х в о с т и й (бере її за руки). Серденько, пуколько моя! Улюбись у мене, бо, ей-богу, застрелюсь отут зараз перед тобою, щоб тобі напасть зробіть!

Г а л я. Ой, що ви кажете?

Г о л о х в о с т и й. Потому хоч ножницями перетни моє серце, то там тільки одна любов стримить...

Г а л я. Пустіть же, якщо любите, бо, боронь боже, хто здиба, то буде лихо...

Г о л о х в о с т и й. Ніхто не здиба! Куріпочко моя! (Обніма).

Г а л я. Пустіть-бо! Так не годиться! Бач який! Пустіть, кричатиму!

Г о л о х в о с т и й (притиска ще більше). У-ух! Пропав я! Пожар!

ВИХІД ІХ

(Ті ж і С е к л и т а.)

С е к л и т а (зуздрівши). А то що, Галька? З паничем? Ой лихо моє! Ой нещастя моє! Добігалась, каторжна! От і устерегла! Ах ти, подла! (Підскакує до Галі).

(Г о л о х в о с т и й оторопів.)

Г а л я.(плачучи). Мамо! Начепився, хто його зна хто й звідки, та й гвалтує, як розбишака...

С е к л и т а. Як! Хто його знає? А ти не знаєш — свята та божа! Ах, обманщиця чортова, матері хочеш очі одвести? Так і повірили! (Тим часом Г о л о х в о с т и й, оправившись, хоче тікати. С е к л и т а його за поли.) А ти, паничу, куди? Навтікача? Ні, з моїх рук так не вийдеш! Я за свою дочку тобі очі видеру з лоба!

Голохвостий (замішавшись). Хіба це ваша дочка?

Секлита. А то ж чия?

Голохвостий. На вас анітрішечки не похожа; у неї голосок, як соловейко в лузі, а ви як з бочки гуркаєте!

Секлита. Ах ти, харцизнику! Ти ще сміятись здумав? Наробив бешкету та й зуби скалить!

Голохвостий. Та не зіпайте так, бо всіх кожум'яцьких собак збентежите!

Галля. Мамо, голубочко, киньте його! Не робіть слави! Єй-богу, начепився вперве!

Секлита. Заступаєшся! Геть мені зараз додому! Ще на губах молоко не обсохло, а вона уже з хлопцем обнімається. Я тобі дома обірву оті патлі, сибірна!

Галля (плаче). За віщо ви, мамо? Хіба я винна?

Голохвостий (набік). Як би його вирватись від цієї відьми? От влопався!

Секлита (до Галі). Іди звідси! Не слинь мені! Дома побалакаємо!

(Галля відходить плачучи.)

ВИХІД Х

(Секлита і Голохвостий.)

(Голохвостий кинувся було тікати, але Секлита не випустила піджака, так що він аж злетів з одного рукава. Секлита тоді вхопила обома руками за жилетку.)

Секлита. А куди, каторжний? Щоб ще такого шелихвоста не вдержати, та не була б я Секлита Лимариха!

Голохвостий. Що ви? Чи при своїм умі? Не робіть, пожалуста, шкандалю! (Все позира на дім Сірків). Я вам заплачу, я багатий...

Секлита (ще дужче). А щоб ти не діждав, щоб я за дочку гроші брала? Щоб я рідну дитину продавала? Не діждеш! Не втечеш! Не пущу! У мене одна дитина, як одно сонце у небі! Нащо ти зводиш її з ума?!

Голохвостий (набік). От репетує бісова баба; розбудить усю вулицю! (До неї). Та я, єй-богу, не чіпав вашої дочки — тільки побалакав.

Секлита. Брешеш, нащадку іродів! Сама бачила, як обнімались! Знаю я вас, паничів! Знаю, як ви обдурюєте та з ума зводите дівчат!

Голохвостий. Та щоб я луснув, коли зводив!

Секлита. Докажи, докажи! Я не повірю твоєму слову і твої слова гнилі, як яблука! Ти харциза, волоцюга!

Голохвостий. Та що ж ви лаєтесь? Я не перекупка: обманювати не буду! Од вас не можна ні одпроситись, ні одмолитись!

Секлита. Ти думаєш, що як я перекупка, то мене можна й зневажати? Я на шаг обдурю, а на карбованця вам, сибірним, правди скажу! От що! Хай збереться хоч уся вулиця, а Секлита за себе й за свою дочку встоїть. Стріляй на мене, а я таки на своєму стану, за правду стану! (Б'є кулаком об кулак). Коли зачіпаєш, то зачіпай чесно: не безчесть мене й моєї дочки, бо ми тобі не іграшка!

Голохвостий (набік). От, не вирвусь! (До Секлити). Та, присяйбі, і не думав безчестити! (Хоче знову вирватись).

Секлита. Не пручайсь! Не пушу! Гвалт, гвалт! Поліція! Поліція! Квартальний!

Голохвостий (набік). Ой пропав я! (До Секлити). Цитьте! Не кричіть-бо!

Секлета. Що-бо? Кричу, бо маю право! Поліція, поліція!

Голохвостий (набік). Потопить, бісова баба, чисто потопить! У Сірків уже й віконниця одчиняється! Господи, ну що його робити! (До Секлити). Слухайте сюди...

Секлита. Калавур!

(Здалеку почувся свисток.)

Голохвостий. Ой, поліція! Шкандаль! (До Секлити). Слухайте сюди, не кричіть; я всю правду скажу: ми любимось з вашою дочкою, тільки я чесне маю на думці: я її хочу сватати...

Секлита. Дури кого іншого, а не мене: знаємо ми вас, паничів!

Голохвостий. Та я не панич, а простий міщанин,— то тільки зверху на мені образованність!

Секлита. Брешеш!

Голохвостий. Та щоб я луснув... Недалеко тут мій дом! Я родич Свинарєнків.

Секлита. Якого? Петра?

Голохвостий. Еге ж, Петрів племенник.

Секлита. Та хіба ж міщанину пристало бути свинею?

Голохвостий. Єй-богу, я вашу Галю люблю так, як золото, і хочу сватать, от хоч зараз оддайте, то візьму.

Секлита. Присягнись мені, ходім до церкви!

Голохвостий. Та чи я ж чоловіка вбив, щоб серед ночі присягати! Вірте мені, я чоловік благородний, образований, і божусь, і присягаюсь, що не піддурюю; бодай я завтрішнього дня не діждав, бодай я завтра на своїх ремінних пасах повісився, бодай я зарізався в своїй хаті своєю бритвою, коли не вірите!

Секлита (бере грудку землі). Їж святу землю, то повірю! На, їж!

Голохвостий. Хіба ж я вовк, щоб їв землю?

Секлита. Їж, на, їж, то повірю!

Голохвостий. Та мене ж од тієї землі скорчить, то і чоловіка вашій дочці не буде!

Секлита. Та ви брешете! Присягніться мені хоч на Братській!

Голохвостий. Нехай мене покарають всі печерські святі! Нехай мене покрие великий лаврський дзвін, коли я брешу!

Секлита. Ні, таки присягніть навколішках до Братської!

Голохвостий (набік). От, не одсахнусь. (Стає на коліна). Ну, хай мене поб'є Братська божа матір, коли брешу!

Секлита. Ну, тепер вірю, тепер вірю!

Голохвостий (обтрушує штани; тихо). От іще через цю каторжну бабу бруки запачкав! (До неї). Так я незабаром до вас і на заручини.

Секлита. Про мене, просимо; тільки за моєю Галею нічого нема — знайте!

Голохвостий. Нащо мені? І свого досталь! Аби Галю!

Секліта. Так заходьте ж; раді будемо!

Голохвостий. А де ж ваша хата?

Секліта. Зараз за яром. Спитайте Секліту Лимариху: увесь Подол зна. Глядіть же, не обдуріть; а то і живим не випущу! Од Лимарихи не сховаєтесь! Голохвостий. Та буду ж, буду!

(Секліта виходить.)

ВИХІД ХІ

(Голохвостий сам.)

Голохвостий (озирається). Ух! Ху! От баня, так баня, аж три пота зійшло, ей-богу! (Утирається). От це вскочив, так вскочив — понікуди!

(Завіса)

Дія друга

(Велика світлиця Сірків, по-міщанськи, але з претензією вбрана. Одні двері в кімнату, наліво — в пекарню, просто — вхідні).

ВИХІД І

(Явдокія Пилипівна сама.)

Явдокія Пилипівна (сидить коло столу і обмахується хусткою). Ну й день! Діждалися святого літечка! Спала вже, спала, та ніяк до вечора не доспала; упріла тільки, страх! (Утирається хусткою). А старий іще спить! Ого! Прокопе Свиридовичу! Прокопе Свиридовичу! Доки ти будеш качатись! Вставай, бо вже швидко до вечерні вонять! Прокопе Свиридовичу, чи ти чуєш!

Прокіп Свиридович (обзивається з кімнати). А-а! То ти до мене, Явдоню? Постой, трохи прочумаюся та потягнуся!

Явдокія Пилипівна. Ач, потягається, а якби я потягалася, то й гримав би! Та воно в свято і годиться поспати, менче гріха: як не спиш, то почнеш судити кого абощо, а воно і є спокуса... Та чого він не йде? Скучно самій. Проня пішли кудись, та вони не люблять з нами і говорити... Прокопе Свиридовичу, та вставай-бо!

ВИХІД ІІ

(Явдокія Пилипівна і Прокіп Свиридович.)

Прокіп Свиридович (виходить потягаючись). Яюсь мені невірнo... чи недоспав, чи переспав... Мовби хочеться чогось — чи хвигів, чи солоних огірків? (Сідає коло Явдокії Пилипівни). Як тобі здається?

Явдокія Пилипівна. А як же мені про те знати! Хіба в мене твій рот?

Прокіп Свиридович. От бач, ти й не знаєш, чим мені догодити, а мене, як тебе не бачу, то й сум бере!

Явдокія Пилипівна. Добрий сум! Пішов у свою кімнату та й хропе, аж кімната дрижить, а я тут сама горюю: нема до кого й слова промовити.

Прокіп Свиридович. Скучила? Як ми бралися, то гули, як голубочки, і до смерті будемо густі: гулю-гулю, моя старесенька!

Явдокія Пилипівна. Забуркукав, мій сивесенький! (Присовується ближче і поправля йому чуба).

Прокіп Свиридович. А чи пам'ятаєш, Явдоню, як я присватувавсь до тебе? Як я тоді вертівся коло тебе!

Явдокія Пилипівна. Згадай ще колишне! Минулося! От уже в нас і дочка на порі...

Прокіп Свиридович. Та так, так! Уже давно б час!

Явдокія Пилипівна. Чого давно? Ще вони молоді!

Прокіп Свиридович. Ти уже в таких літах третьою ходила; тільки бог прибрав.

Явдокія Пилипівна. Мало чого ні: мені нічого було перебирати, а Проні треба неабиякого; вони на панію повернуті і всяким делікатностям вивчені.

Прокіп Свиридович. Вивчені ж; та он з тими делікатностями й сидять, і ніхто не бере!

Явдокія Пилипівна. Хіба в неї було мало женихів?

Прокіп Свиридович. Так чому ж не йшла?

Явдокія Пилипівна. Бо простота, а нашій дочці треба або дворанина, або хоч купця.

Прокіп Свиридович. Заманулось чорти батька зна чого, а по-мойому — наш би брат краще.

Явдокія Пилипівна. По-твойому б, дитину хоч за шмаровоза.

Прокіп Свиридович. Не за шмаровоза, а за міщанина, трудящого чоловіка; такий би і гроші не розтринькав, і дитину б жалувал, і нас би не зневажав, держався б свого звичаю; а як вищукаєте якого-небудь гонивітра чи завалюючого лодаря, то той зараз переверне все по-модньому: нас, як простих, заплює, добро все розмантачить і дочку кине.

Явдокія Пилипівна. Ти знов дратуватись хочеш? Чого б же він кинув Проню? Чим же вони дворанину не жінка, коли усяких мод, усяких наук знають. Це вже здурів би чисто, якби і такою розумною жінкою погребав!

Прокіп Свиридович. Толкуй! По-моєму, оті панські науки та примхи тільки перекрутили дочку: кому вона потрібна з своїми переборами? Який її дворанин візьме? Дворанин чи офіцер шукатиме жінки гарної, а наша Проня, нівроку, на тебе схожа! (Махнув рукою).

Явдокія Пилипівна. Що ж це, ти знов мене уїдати? Ото напасть! Заслужила!

(Чути дзвін.)

Прокіп Свиридович. Та годі, не сердься; вже до вечерні дзвонять... (Хреститься), Піти, так щось ноги болять... може, бог простить уже.

Явдокія Пилипівна. Та і Проня ж просили, щоб конешне дома були, не виходили...

Прокіп Свиридович. Що ж там?

Явдокія Пилипівна. Про те вже вони знають... Либонь, гостя якогось важного приведуть.

Прокіп Свиридович . А! То давайте чаю або горілки.

Явдокія Пилипівна . Горілки і не думай, бо Проня сердитимуться, як побачать.

Прокіп Свиридович . Що ж це? Уже ні з'їсти, ні спити не можна? Та це через великорозумну дочку життя нема: і то не так, і того не роби, і туди не ступай, і в тім не ходи, і так не говори! Ох, ох, ох!

Явдокія Пилипівна . А тобі для дочки важко і приємність зробити? Одна ж тільки.

Прокіп Свиридович . Та одна ж, та й та нас "урається; все гримає, що ми прості, по-мужичи говоримо, соромиться батька й матері... ох, ох, ох...

Явдокія Пилипівна . Правда, та що ж робить, Коли ми уже до них не підійдемо? Вони вже під панську стать пішли...

Прокіп Свиридович . Та панія ж, а не дитина!

Явдокія Пилипівна . Зате ж розумні!

Прокіп Свиридович . Ет! Отой пенціон у мене ось де! (Показує на потилицю).

Явдокія Пилипівна . Ти знов уже почав?

Прокіп Свиридович . Та й мовчу ж... Та давайте ж хоч чаю абощо!

Явдокія Пилипівна . Химко, Химко!

ВИХІД III

(Ті ж і Химка.)

Явдокія Пилипівна . Чи самовар готовий?

Химка . Ні, ще не ставила.

Явдокія Пилипівна . Так наставляй же зараз.

Прокіп Свиридович . Слухай, як укинеш жару, то збігай, будь ласка, у церкву до дячка та попроси трошки табаки.

Химка . Збігай! Близький світ!

Явдокія Пилипівна . Та що це ти вередуєш! Куди ж вона, у віттар ускочить, чи що?

Прокіп Свиридович . Та я й мовчу... Так подавай же хоч самоваря скоріще!

Химка (зачиняючи двері). Своєю душею не нагрію" як закипить, то й подам.

ВИХІД IV

(Ті ж і Проня.)

Явдокія Пилипівна . Де це ви, доню, ходили?

Проня . На Хрещатику була: ось для вас покупку принесла.

Прокіп Свиридович . Що ж там?

Явдокія Пилипівна . Чи не черевики купила?

Проня (розвиває папір і виймає чепчик з червоними стрічками). Ось що я вам, мамо, купила. (Хоче надіти матері на голову).

(Мати одхнюється.)

Явдокія Пилипівна . Що це ви, дочко? Схаменіться! Чи годиться ж мені на

старість убрatись у чепчик, та ще з червоними стрічками?..

Проня. Така саме мода.

Явдокія Пилипівна. Пізно вже мені, дочко, до тих мод призвичаюватись!

Проня. Ну, вже як хочете, а оту міщанську хустку з ріжками скиньте!

Явдокія Пилипівна. І мати, і бабка моя таку носили, у такій уже й мене в труну положите..

Проня. Та що ж ви зі мною робите? Говорить не вмієте, ходить як люде не вмієте; у хаті й кругом простота, то хто ж до нас з благородних і зайде?

Прокіп Свиридович. Простота, Проню, не гріх.

Проня. Так нащо ж було мене по-благородському вчити?

Прокіп Свиридович. Правда і то — пенціон! (Чуха потишцю).

Проня. Та не ходіть і ви, тату, розхристаними!

Прокіп Свиридович. Жарота ж тепер.

Проня. То що, а все негарзд. Он сьогодні буде у мене благородний кавалер; мене свата і прийде просить руки.

Прокіп Свиридович і Явдоха Пилипівна. О! Хто? Хто?

Проня. Голохвастов.

Прокіп Свиридович. Чи не цилюрник з-за Канави?

Проня. Не цилюрник, а палінмахтер: образований, гарний, багатий.

Явдокія Пилипівна. Та чи багатий же? Розпитайтесь добре!

Проня. Що ви знаєте?

Прокіп Свиридович. А правда, що дочка краще знають.

Явдокія Пилипівна. Та про мене.

Проня. Глядіть же, щоб усе було гарзд.

Прокіп Свиридович. Добре, добре! Я зараз пошлю за горілкою.

Проня. Горілки?! Ви б ще цибулі або путрі поставили!

Явдокія Пилипівна. А то чого ж, доню?

Проня. Чімпанцького треба: так водиться.

Явдокія Пилипівна. Та то ж дороге; та ми коло нього не вміємо й ходити.

Проня. І того жалієте для дочки!

Явдокія Пилипівна. Господь з вами! Старий...

Прокіп Свиридович. Та я й нічого... Ось і гроші. (Виймає пуляреса, у платок завіреного).

Проня. Дайте Химці, а я напишу... та дивіться, як буде у вас гість, то щоб тітка не притетюрилась!

Явдокія Пилипівна. А що ж їй робить? Не ва-гнати ж сестру?

Прокіп Свиридович. Та вона не помішз: лишній родич у хаті.

Проня. Добрі родичі, що не знаю, як і одкадитнся! Нагноїть у хаті, розговори заведе такі! Гнилицями насмердить, уп'ється.

Явдокія Пилипівна. Та, може, ще й ие уп'ється.

Проня. Може? Ви мене заріжете з вашою ріднею!

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Не годилося б так, бог з вами!

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Та вона й не прийде.

П р о н я. А як прийде?

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Ну, вже не знаємо.

П р о н я. Тож-то, що не знаєте: чистая мука з вами! Та й ви самі, тато з мамою, більше б у пекарні сиділи, а то й ви часом ляпнете таке мужицьке, просте...

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Вибачайте вже нам, дочко: на панію не виховувались...

П р о к і п С в и р и д о в и ч . В пенціоні не були...

П р о н я. То все ж таки можете хоч трошки модніше себе держати: он буде зараз такий образований, вчений...

П р о к і п С в и р и д о в и ч . То мені хочеться послухати розумних речей; страх як люблю розумних людей!

П р о н я. То з пекарні слухайте, а то ще помішаєте об'явленію... Я вас покличу, коли треба буде. (Виходить до кімнати).

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Ну, ну! А що, стара? Ужє нас за хвіст та і в череду!

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Не гризи вже хоч ти, бо й самій гірко! (Пішла).

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Зате ж благородні! (Врешті дошукався до грошей).
Химко! Химко!

Г о л о с Х и м к и (з-за дверей). Та чекайте, ще не кипить!

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Та йди, треба.

ВИХІД V

(П р о к і п С в и р и д о в и ч і Х и м к а.)

Х и м к а (од дверей). Нема часу! Дму, дму у того каторжного самоваря, а він і не кипить...

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Та тут ось треба до Кундеревича збігати, на гроші!

Х и м к а. Та як же я покину самовар? Він так погасне!

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Та ти його розідми швидче!

Х и м к а. У мене духу немає на вітряка! Я вже хвартухом махала, махала... махала... так тільки жевріє...

П р о к і п С в и р и д о в и ч . А ти ще пеленою його помахай!

Х и м к а. Дайте краще вашого чобота!

П р о к і п С в и р и д о в и ч (скида). Правда, у халяві більш вітру. Так розідми ж хутенько та й туди збігай!

Г о л о с П р о н і (з кімнати). Химко! На записку!

Х и м к а. У мене не десять ніг, а дві!

Г о л о с П р о н і. Що ти там гавкаєш? Іди, кажу!

Х и м к а. От наказаніє! (Іде до кімнати).

ВИХІД VI

(П р о к і п С в и р и д о в и ч і Я в д о к і я П и л и п і в н а.)

Я в д о к і я П и л и п і в н а (збентежено). Сестра С е к л и т а йде! Ну, що його робити?

Прокіп Свиридович. Невже? От халепа! Скажемо, що до вечерні збираємось абощо.

(Химка з кімнати біжить через світлицю в вихідні двері.)

Голос Секлити (за дверима). Куди це ти, Химко?

Голос Химки. За вином якимсь.

Голос Секлити. От і добре; прицуп же й горілки, а то у вас часом нема.

Голос Химки. Не казано.

Прокіп Свиридович. Може, дати уже їй чарку, щоб швидче пішла?..

Явдокія Пилипівна. Та чому б і не дати, так боюсь Проні; от лихо!

ВИХІД VII

(Тіж і Секлита.)

Секлита (вліта з кошиком). Добривечір вам у хату!

Явдокія Пилипівна. Здрастуй, сестро!

Прокіп Свиридович. Здрастуйте!

Секлита (кида до порога кошик і розлягається на стільці). Оце втомилась! Бігала, бігала, як той хорт за зайцем, доки не випродала усіх яблук; а це думаю, давай забіжу до Сірка та ковтну чарку-другу горілки!

Прокіп Свиридович. До якого Сірка? В мене був собака Сірко, та я його давно прогнав з двору, що так погано дражнили.

Секлита. Хіба ж вас не Сірком дражнили та й тепера дражнять усі на Подолі?

Прокіп Свиридович. Не Сірко, а Серков!

Секлита. Куди ж пак? Запаніли наші! А в однім чоботі ходите!

Прокіп Свиридович. Яв своїй хаті властен і голий ходити!

Явдокія Пилипівна (приносить пляшку горілки і чарку). А хоч би й запаніли, так дочку яку маємо!

Прокіп Свиридович. Треба вам якось краще нас величати!

Секлита. Та про мене, хоч і Серков чи й Рябков! (До Явдоки Пилипівни). Чого ти з посудиною держишся? Станови її на стіл!

Явдокія Пилипівна. Випий, сестро, чарку, бо ми з старим зараз до вечерні виряджаємось...

Прокіп Свиридович. Та ні на кого й хати зоставити, бо й Химку заслали; то треба заперти.

Секлита. Не турбуйтеся; ідіть байдуже: я сама тут погосподарюю! Самогряя притарбаню...

Прокіп Свиридович (до Явдоки Пилипівни). Ну, що ж тепер...

Явдокія Пилипівна (тихо). І душі нема, як ввійдуть Проня; таке буде!

Секлита. Та чого ви там воркочете, старі? Ще не на-воркотались? Вам би уже пора скубтися! Та ну-бо, Явдохо, чого це ти надулася, як індик перед смертю?

Прокіп Свиридович. Явдохо! Знайшла Явдоху! Скажіть ще Вівдя! Коли б хоч дочка не почула!

Секлита. Та ну вас з вашими витребеньками! Явдохо, чуеш! Чого ти

набундючилась? Давай мерщій горілку!

Прокіп Свиридович. Та не кричіть-бо хоч так дуже!

Секлита. Чому ні? Хіба в мене горло куповане?

Явдокія Пилипівна. Та й вуха ж у нас не позичені.

Секлита. Запаніли! Та що балакати: давай пляшку і чарку.

Явдокія Пилипівна. Та чи воно ж годиться? У нас така дочка!

Секлита (бере пляшку і палива зараз чарку та в рот). Велика цяця! Носитесь ви з нею, як з бандурою!

Явдокія Пилипівна. Єсть-бо й з чим: вчилась у пенсіоні аж три місяці!

Прокіп Свиридович. Не абиде, а у пенсіоні!

Секлита. Чули ми вже це, чули! Аж очортіло!

ВИХІД VIII

(Ті ж і Проня.)

Проня (аж руками сплеснула). Так і знала! Що це ви, до нас у гості?

Секлита (знов випива чарку). Як бачиш, небого!

Проня. У нас сьогодні не прийомний день.

Секлита. О? Що ж там скоїлось? У мене дуже приємний: усі яблука спрдала!

Проня. Необразованість! Не розумієте: у нас сьогодні прийому нема!

Секлита. Якого прийому? Хіба нам в некрути кого оддавати?

Проня. З вами говорити — гороху наїстись!

Секлита. їж, серце, та дивись, аби не збубнявів.

Проня. Що ж це таке? Прийшла з доброго дива, з великого чуда та й тикається?

Явдокія Пилипівна. Чого-бо ти, сестро, нападаєшся на Проню?

Прокіп Свиридович. Та і "ти" казати не годиться: тепер уже старі звичаї покинули; треба по-модньому поводитись!

Проня. Поніма вона у моді толк! (Набік). Господи, як Голохвастов здибається тут з тіткою — пропала я!

Секлита. Начхала я на ваші моди! Ви, здається, зовсім подуріли на старість!

Прокіп Свиридович. Подуріли чи не подуріли, Секлито Пилипівно, а вже до вас позичать розуму не підемо!

Проня. Уже б швидче до вашої Пидори обернулися.

Секлита. А таки, небого, до неї б вам обернутись не вадило; ей-богу, спасибі скажете!

Явдокія Пилипівна. Що-бо ти, справді, сестро, верзеш? Рівняєш Проню, що розумні на весь Подол, до якоїсь наймички!

Проня. Хіба їй розум завадить!

Секлита. Дуже ви заноситесь перед тіткою, та цур вам! Коли пляшка й чарка на столі, то й годі! По сій мові будьмо здорові! (П'є). Випийте хоч до мене, Прокопе Свиридовичу, викушайте! Вибачайте, що похопилася перед хазяїна, бо пелька зовсім засохла.

Прокіп Свиридович. Та це вже третя.

Проня (до матері). Що ж це ви зі мною робите?

Явдокія Пилипівна. Та я попросю...

Секлита. О? Третя? А я й забула лічити! Ну, вику-шайте ж! {Налива і подає}.

Прокіп Свиридович (дивиться з страхом на Проню). Та воно конечно...
(Простяга боязко руку).

Проня (до матері). Господи, що ж це? І він почне частуватися?

Явдокія Пилипівна. Годі, годі, Свиридовичу! Не думай!

Прокіп Свиридович. Та одну... уже б час...

Секлита. То це вже вам і чарки не вільно випити? Ха-ха-ха!

Прокіп Свиридович (озирається і чуха потилицю). Одну б!

Проня. Бо це не шинок.

Секлита. Хіба в шинку тільки й п'ють?

Проня. Раз у раз у шинку, а в образованих домах тільки до обіду! (Бере пляшку й чарку).

Секлита. Та не беріть-бо, а краще підіть, Пронько, до пекарні, та розідміть самоваря для тітки, та й принесіть!

Проня. Не діждете!

Явдокія Пилипівна. Що це ви, сестро, вигадуете? Щоб моя дочка після пенсіона та по самовар ходили?

Секлита. Руки не одпали б!

Явдокія Пилипівна. Після пенсіона?!

(Проня аж тремтить од злості.)

Прокіп Свиридович (до Проні). Дай мені пляшку й чарку; я замкну. (Бере, на ходу п'є дві чарки і замика в шафі).

Секлита. Пенсіони, пенсіони. Три дні була десь за попихача та й приндиться! Потурайте ще більш вашій Прісьці! Вона вам з великого розуму у голову ввійде!

Проня. Не смійте мене звати Пріською! Не вам мене вчити! Муштруйте свою Галю!

Секлита. Чи ба! Та якби моя дочка так коверзувала, то я б їй, псяюсі, так наклепала потилицю отим кошиком, що вона б до нових віників пам'ятала!

Проня. Оту й товчіть, а мене вже вчено!

Секлита. Вчили вас, та мало: прийдеться ще доучувати!

Явдокія Пилипівна. Не вашого, сестро, розуму діло!

Проня (до матері). Та попросіть її на виступці!

Прокіп Свиридович (вертаючись). Ви, Секлито Пилипівно, що інше, а ми що інше!

Секлита. Я що інше? А що ж я таке? Га? Хіба не знаємо, які великі пани були Сірки? Адже ж старий Сірко, ваш батько, м'яв шкури і з того хліб їв! Я торгую яблуками і з того хліб їм, і нікого не боюсь, і докажу на всі Кожум'яки, що нікого не боюсь, навіть вашої великорозумної Пріськи! (Б'є кулаком об кулак).

Проня. Не злякались і ми вас, бо руки короткі!

Секліта. До такого носа, як у тебе, то й короткими дістану!

Проня (крізь сльози). Що ж це таке? Улізла у хату, засмерділа гнилицями, горілкою та ще й лається?!

Прокіп Свиридович. Гур, гур, гур! Тепер, Прокопе Свиридовичу, бери шапку та й тікай мерщій з хати! (Затика вуха).

Явдокія Пилипівна. Чого це ти здумала дорікати "мою дочку носом! Який же в неї ніс? Який? Докажи!

Секліта. Як у чаплі!

Проня. Виженіть її, мамо! Вона з п'яних очей не знає що...

Явдокія Пилипівна. То в твоєї дочки ніс, як картопля, як печериця! І в твого чоловіка був ніс, як копиця розвернута!

Секліта. Ти мого чоловіка не чіпай! На моїм чоловіку ніхто верхи не їздив; він не був таким хамлом, як твій чоловік!

Прокіп Свиридович. Яке я хамло?

Проня. Вона всіх лає, ота перекупка! Женіть її звідси!

Секліта (схоплюється). Мене гнати? Секлиту Лимаху гнати? Ах ви ж, чортові недопанки, панське сміття! Перевертні дурноголові! Дочка їх дурна водить за носа, ганя на орчику, як цуциків, а вони й губи розвішали!

Проня. Гетьте зараз звідси! Залили очі! Гетьте зхати!

Секліта. Ти ще, шелихвістко, на тітку так смієш ричати?! Та я тебе як мазну оцим кошиком!

Проня (обступивши). Химко, Химко! Жени її, оцю п'яну!

Секліта. Як? Секлиту Лимариху? Та я вам усім тут полатаю ваші панські морди! (Береться в боки).

Прокіп Свиридович. Ой лихо од неї станеться!

Явдокія Пилипівна. Чи ти при умі?!

Проня. Вон, вон! Мужва немита!

Секліта (дає Проні дулю). На з'їж, чорногузе! (Велично виходить з кошиком).
Пху на вас всіх!

ВИХІД ІХ

(Ті ж без Секлиту.)

Проня (плачучи). Ось який ваш рід!

Явдокія Пилипівна. Та й вам би не годилось так, адже тітка.

Прокіп Свиридович. Сестра матері...

Проня. То й цілуйтесь з нею!

Явдокія Пилипівна. Сидно, доню!

Прокіп Свиридович. Та й гріх-таки!

Явдокія Пилипівна. Таки дуже її зобидили: більше сюди й не прийде!

Проня. Баба з воза — кобилі легше!

Прокіп Свиридович. А як стане вас по Подолу славити?

Явдокія Пилипівна. Щоб вам не дісталося!

Проня. Ой боже мій, ще й допікають! Мовчали б уже, то мені б було легше! Через ваш рід тільки сором, і людей прийняти не можна, така стидота! Іще і Голохвастов одкинеться, бо й самі ви говорите по-мужицьки, незугарні і привітатись по-модньому!

Явдокія Пилипівна і Прокіп Свиридович. Оце, боже мій!

Проня (біга по хаті). Ой не допікайте мені! Дайте мені покій! Ідіть до кімнати!

(Старі повернулись виходити.)

Химко! Химко! Іди сюда та накури в хаті. Кади! Бо так на всю хату гнилицями, кислицями й тхне!

ВИХІД Х

(Ті ж і Химка.)

Химка (з смолкою в руках). Оце, схотілося вам того курива!

Проня. Пхе! Пхе! Так і несе, аж верне тією Секлитюю! Горілка й кислиці! Кади, кади!

Химка. Там тітка Секлита іде по вулиці та кричить, та лається так. Мене оце здибала — од крамниці йшла — та просила, щоб я переказала вам (до Проні), що ви, мов, падлюка!

(Старі Сірки, вернувшись, махають на Химку руками, щоб мовчала.)

Проня (схоплюється). Ач, вона, каторжна!

Явдокія Пилипівна (до Химки). А тобі, дурна, слід переказувати?!

Химка. А я винна?

Проня. І наймишок таких дурних держите!

Химка (сміється). Та тут ще під брамою якийсь панич стоїть, я й забула... Чи пускати?

Проня. Ой лишенько! Він чув?!

Химка. Хто його зна! Тітка Секлита кричала на всю вулицю!

Проня. Зарізала вона! Ну, що його робити?!

Явдокія Пилипівна. Та хто там, що ти лементуєш?

Проня. Та він, жених мій... Голохвастов...

Явдокія Пилипівна. Ой матінко! Преси ж його до господи!

Проня. Постой, постой! Куди його вести? Такий мотлох у хаті... От шкандаль! Прибирайте, мамо!

(Всі кидаються прибирати; Проня — до дзеркала, поправляє волосся, щипа щоки.)

Килима, килима дайте сюди... того великого! Мамо, швидче-бо! Тату, одсуньте дивана та поставте кріселко.

Прокіп Свиридович (силується). О-о! Важке у ката... Ледве й зсунеш!

Явдокія Пилипівна (з килимом). Оцей, доню?

Проня. Та цей; стелить же швидче!

Явдокія Пилипівна. Засапалась і не нагнусь!

Проня. Христа ради швидче! Химко! Химко! Що ж це? Горілку, недоїдки перекупчині прибирай!

Химка. Та й приберу... мов пожар... почека!

Проня. Прикуси мені язика! Не знаю, що й надіти? Мантилю чи шалю? Ой боже мій, треба пукета до грудей! (Глянувши на батька й матір). Мамо, надіньте, Христа ради, чепчика! Христа ради, прошу вас! Сьогодні ж такий день: усе може пропасти! І хустку картату, пожалуста!

Явдокія Пилипівна. Та надіну вже, що з тобою робити? (Пішла).

Проня (до батька). Ай, ай! Ви без чобота?!

Прокіп Свиридович. Ой лихо! Це каторжна Химка взяла до самоваря та й не принесла!

Проня. Та скиньте мені зараз той драний халат!

Прокіп Свиридович. Що ж, халат як халат, вислужив свою службу!

Проня. І того не хочете для дочки зробити?!

Прокіп Свиридович. Та іду вже, іду...

Проня (до Химки). А ти чого стоїш? Кади!

Химка. Та вже так покадила, що всі чорти повтікали б з хати, якби були!

Проня. Кади! Кади!

Химка. Кахи, кахи! Цур йому, аж у горлі душить! (Пішла у кухню).

ВИХІД XI

(Проня сама.)

Проня (з одчаєм). Господи, чи все ж у мене на своїм місці? Чи по-модньому? Ой мамо моя, брансолета забула надіти! (Біжить до шухляди й надіва). Чи шалю, чи мантилю? Не знаю, що мені більш до лиця?.. Або, може, й те й друге? Так! Нехай бачить! А книжки й нема! Коли треба, то як на злість! І, певно, знов занесла ота каторжна Химка до кухні, щоб пироги на листках саджати! Ось, слава богу, знайшла якийсь кавалок... Все одно! Ху, господи, як у мене тіпається серце. Аж пукет по грудях скака!.. (Задумується, позираючи в дзеркало). Як би його прийняти: чи ходячи, чи стоячи, чи сидячи? Ні, краще лежачи, як і наша мадама в пенсіоні приймала свого любезного. (Бере книжку й лягає на дивані). Ей, Химко, проси!

Химка. Чого просити?

Проня. Панича клич!

Химка. Так би й казали! (Пішла).

ВИХІД XII

(Голохвостий і Проня.)

Голохвостий (входить тонно; у шляпі, рукавичках і при паличці: тре часто руку об руку). Честь імею, за великое щастя, одрикамендуватись у собственнім вашім дому!

(Проня мовчить.)

Нікого нету! Ні, Проня Прокоповна тут! (Одкашлює). Мой найнижчий поклон тому, хто в цьому дому, а перед усього вам, Проню Прокоповно! (До себе). Що вона, чи не спить часом? (Одкашлює дужче). Горю, палаю од щастя і такого разного, милая мамзеля, што виджу вас на собственнім полу...

Проня (скинувши очі). Ах, це ви? Бонджур! А я так зачиталась! Мерси, што

прийшли... Мамонька, папонька, господин Голохвастов прийшов, пожалуйте!

Голохвостий. Ви ж мене одрикомендуйте, пожалуста!

Проня. Авжеж.

ВИХІД XIII

(Ті ж, старі Сірки й Химка.)

(Сірчиха у кумеднім чепчику і хустці. Сірко в довгім сюртуці і великій хустці на шиї, виходять і низько кланяються.)

Проня. Рикомендую вам мого хорошого знакомого.

Голохвостий (кланяється з пристуком).

Свирид Петрович Голохвастов з собственною персоною. Позвольте до ручки? (Цілує).

Явдокія Пилипівна. Дуже раді! Вас уже так хвалили дочка наша, Проня Прокоповна... Дуже раді, просимо!

Голохвостий. Проня Прокоповна по ангельской доброте, так і понимаєм, мерсі! (До Прокопа Свиридовича). Честь імею рикомендувать себя: Свирид Петрович Голохвастов!

Прокіп Свиридович. Дуже, дуже радий, що бачу і розумного чоловіка; розумного чоловіка послухать — велика втіха! (Тричі цілує). Дуже раді! Просимо, сідайте! Проня (тонно). От кресло; прошу, мусью!

(Всі сідають; Голохвостий на кріслі коло неї ж направо; наліво ж на дзигликах старі Сірки. Химка визира з пекарні; яка хвилина — тихо.)

Прокіп Свиридович. Позвольте спитати: ви синок покійного Петра Голохвостого, що цілюрню держав за Канаваю?

Проня. Ви, папонько, не знать как говорите: їхня хвамілія Голохвастов, а ви какогось хвоста вплели!

Голохвостий. Да, моя хвамілія натиральна — Галахвастов, а то необразованна мужва коверкаєть.

Проня. Разумеється.

Явдокія Пилипівна (до старого). Бач, я казала, що не той! А який розумний!

Прокіп Свиридович. Вибачайте, добродію, ми люди прості, що чули... Так ви, значить, не його, не цілюрника синок?

Голохвостий (змішавшись). То єсть по натуре, значить, по телу, как водиться; но по душе, по образованности, дак ми уже не та хворма...

Проня. Авжеж, образованный человек: хіба-разве можна його рівняти до простоти?

Явдокія Пилипівна. Куди вже там?!

Прокіп Свиридович. Так, так...

(Яку хвилину тихо.)

Химка (од дверей). Чи зараз давати вино і шклянки?

Проня (аж схопилась). Іди собі!

(Прокіп Свиридович докірливо махає головою, а стара рукою.)

Прокіп Свиридович. Гм, гм... дак ви уже цилюрні не держите?

Проня. Я уже раз вам гаварила: палікмахтерська, а ви все-таки цилюрня, цилюрня!

Явдокія Пилипівна (докірливо йому кива). І як-таки!..

Прокіп Свиридович. Їй-богу, забув... стара вже пам'ять...

Голохвостий. Нічаво... ето трапляється, по простоте, значить. Я, відіте лі, занімаюсь кахвюрами і комерцією разною. У мене етого дорогого делікатного товару—паровицями; пудри, лямбра, дикалони, брильянтини!

Явдокія Пилипівна. І брильянти?! Господи!

Прокіп Свиридович. Я думаю, такий товар і грошви бере — страх!

Проня. Разумеється, не вашого: що вірówki та гвоздки або серка!

Явдокія Пилипівна. Е, ви, дочко, так не кажіть, і на цьому товарі добрий зарібок.

Проня. Пхе!

Голохвостий. Нащот денег, доложу вам, так їх на етот делікатний товар їдють — страх! То есть щоденно — сила! Ну, дак, слава богу, у мене етой денги неперевадно: целый Хрещатик мине винен. Мине уже не раз говорили мої приятелі: охвицера, митрополичі басы, маркели... што, чаво, мол, не закупиш ти магазинов на Хрещатику? Дак я їм: на чорта той мине клопот? У меня есть благородний матеріал, то пушай і Другі торгують!

Явдокія Пилипівна (до Прокопа Свиридовича). От багатий!

Прокіп Свиридович (до неї). Правда.

Проня. Ви очінно добрі.

Голохвостий. Мерсі! Натирально, в кожном обхож-денії главная хворма — вченость. Потому ежели человек учений, так йому уже свет переменяється; тогда, тогда, приміром, що Химце будет белое, то йому рябое, што Химце будет цяця, то йому... пардон!.. Ви меня, Проню Прокоповно, понімаете?

Проня. Разумеється, што розумний человек зовсем інчаго; вот і міні тепер все інче здається, бо я не дарма у пенціоне вчилась!

Явдокія Пилипівна. О, то правда, що вчилась: не жаліли кошту — всяких мод зна! Які у неї плаття, шалі, сукні... яких квіток позаводить...

Проня. Мамонько!

Голохвостий. О, Проня Прокоповна маєт скус! Ежелі когда человек подиметься разумом вгору вище од лаврської колокольні да глянет оттудова на людей, то вони йому здаються-кажуться такі маненькі, как пацюки, пардон, криси! Позволіте папіроску?

Явдокія Пилипівна. Куріть, здорові! (До старого). Ну й розумний же!

Прокіп Свиридович. Аж страшно!

Голохвостий (до Сірка). Не вгодно лі?

Прокіп Свиридович. Спасибі, я не вживаю; от нюхати, то друге дело, аж

ніс тремтить... Ну та й табака ж у нашого дядька, скажу вам, і чорт його зна, що він кладе туди? Ну, цілий день ходиш та нюхаєш пучки...

Проня (до батька). Та годі вже про вашу табаку! (До Голохвостого). Позвольте і мені папіроску!

Прокіп Свиридович. Вони курять?

(Явдокія Пилипівна аж руками сплеснула.)

Голохвостий (подає). Пардон! Нету лі іногда тут огню, бо я свого забил!

Проня (гукає). Химко! Химко! Падай вагню!

Прокіп Свиридович. Вагню!

(Химка виходить з повною покришкою жару.)

Проня. Ти б іще цілий віхоть принесла! Сірників дайте, мамо!

Химка. Так і казали б, а то "вагню"...

(Явдокія Пилипівна почина шукати.)

Голохвостий. Не безпокойтесь, пардон, я с етой самой покришки закурю. (З хвиглясами йде в середні двері за Химкою вслід).

ВИХІД XIV

(Ті ж без Голохвостого.)

Проня. Що ви мене соромите? Що ви тут наказали — три мішки гречаної вовни?

Явдокія Пилипівна. Та я ж мовчала...

Проня. Та ще ви так-сяк, а що батько, то й цилюрню, і хвоста, і дяка, і табаку втелющив!

Прокіп Свиридович. Не знаю вже, як з ученими...

Проня. Ідіть, прошю вас, звідси обоє, бо помішаєте ще мені предложеніє робить.

Прокіп Свиридович. Цікаво б послухати, як то вчені...

Явдокія Пилипівна. Може б, хоч двері одчинити?

Проня. Та ідіть, ідіть, кажу... от наказаніє!

Прокіп Свиридович. Ходімо, це, бач, у них по-модньому!

Явдокія Пилипівна. По-модньому ж!

(Виходять до кімнати, але всю тамту сцену визирають з-за дверей, підслухаючи, і Химка підслухує з пекарні.)

ВИХІД XV

(Проня й Голохвостий.)

Голохвостий (з папіросою). Звольте! Закуріть!

(Проня закурює, Голохвостий курить і озирається.)

Проня. Ваша папіроска шкварчить.

Голохвостий. Ето в груде моєй-с!

Проня. Чого?

Голохвостий. Од любви!

Проня. Ах, што ви!

Голохвостий. То есть тут у нутре у меня такая стремительность до вас, Проню Прокоповно, што хоч крозь огонь готов пройтить!

П р о н я (набік). Починається, починається! (До Голохвостого). Ах, ето ви кавалерські надсмешки... Может, по кому другому; у вас столько баришень...

Г о л о х в о с т и й. Ето ви пушаєте критику; я своєї душі, Проню Прокоповно, не покину лиш би где. Разве-хіба там, где ваша душа,— і більше в ніякому месте.

П р о н я. А ви знаєте уже, яка моя душа?

Г о л о х в о с т и й. Ах, Проню Прокоповно, не рвіть мене, как пуклю! Потому відіте, какой я погібший есть чоловік.

П р о н я. Чого ж погібший?

Г о л о х в о с т и й. Потому здесь у меня (показує на серце) такое смертельное воспаление завелось, што аж шипить!

П р о н я. Когда б заглянуть можна було вам у серце.

Г о л о х в о с т и й. То ви би там увиділі, што золотими слов'янськими буквами написано: П р о н я Прокоповна Серкова. Ах, но ежелі б золотой ключ од вашого серца та лежав у моєй душі у кармані, вот би я бив щасливий! Я би кожную минуту одмикав ваше серце і смотрел би; не мився б, не помадився б, не пив, даже не курил би по три дні, та всьо б смотрев би!

П р о н я. Ах, когда б же тому було правда? (Набік). Чого він навколішки не стає?

Г о л о х в о с т и й. Да пуцай меня алад'ябль скорчить, когда, значить, брешу (Набік). Ну, сміліще! (Стає навколішки). В груде моєй — Визувій так і клекотить! Рішайте судьбу мою нещасную: прошу у вас руку й серце!

П р о н я, Ой, мамо моя! Я так стривожена... так сталось несподьовано... я... я... вас, ви знаєте... чи ви мене не обманюєте, чи любите? Я ще молода... не знаюсь у цім ділі...

Г о л о х в о с т и й. Ви не верите? Так знайте ж, що я решітельно нікого не любив, не люблю і не любитиму, окромя вас! Без вас міне не жити на свете. Да еслі б я любив так Братську ікону, то міня б янголи взяли живим на небо!

П р о н я. Так дуже любите? (Схиляється до його).

Г о л о х в о с т и й. То есть говорю вам — кип'яток!

П р о н я. Ой страшно!

Г о л о х в о с т и й. Не безпокойтесь... обхожденіє понімаю...

П р о н я. І я вас дуже люблю! Душка мой! (Дає руку і цілує його). Я согласна... будь вашою половиною. От только спросить благословенія... Папонько, мамонько!

(Г о л о х в о с т и й хоче встати, але П р о н я задержує його.)

Ні, стійте!

ВИХІД XVI

(П р о н я, Г о л о х в о с т и й, старі Сірки й Х и м к а.

Старі Сірки, раді і здивовані, важно виходять. Х и м к а теж висовується з кухні з пляшками і шклянками.)

П р о н я. Свирид Петрович Голохвостов делає міні предложеніє.

Г о л о х в о с т и й. Прокопе Свиридовичу, і ви, Явдокіє Пилиповно! Я переговорил з вашою розумною дочкою Пронею Прокоповною про одну секретную вещь. Я скоропостижно хочу женитися на їх, і вони согласні. Тепер я прошу у родителів, чи

сделають вони честь поблагословить, значить, ето самое підприємтіє.

Прокіп Свиридович. Як моя дочка, Проня Прокоповна, так хотять, то нам, старим, нічого перечити.

Явдокія Пилипівна. Еге ж, кажу, нічого перечити. Я ж кажу, нічого перечити.

Прокіп Свиридович. Тільки, тільки...

Голохвостий. Што? Может, я не ндравлюсь?

Прокіп Свиридович і Явдокія Пилипівна. Борони боже! Чи то можна? Чи то можна? Ми луччого жениха не хочемо для Проні, як ви, Свириде Петровичу.

Голохвостий. Єжелі што так, дак кланяюсь вам низько за ваше слово. Мерсі! (Цілується тричі з старим і старою) Про Другія вєщі позвольте міні сватов прислать переговорить.

(Химка пробує іти з вином, але її не пускають.)

Прокіп Свиридович. Хоч і сьогодні! Я своїй дочці не ворог: що в мене в скрині, то все Пронине.

Явдокія Пилипівна. Все, все: аж чотири шовкові сукні, та ще й дорогі,— по три карбованці за аршин сама платила; п'ять пар черевиків на таких високих закаблуках!

Проня. Годі вам, мамо!

Явдокія Пилипівна. Що правда, то не гріх.

Голохвостий (тихо). Одначе поки тільки одні закаблуки... (Голосно). Придбали ви своєї дочце, верно, што і получче закаблуків од черевиків.

Явдокія Пилипівна. Чого в моєї дочки тільки нема? Одного золота покупили...

Голохвостий. А-а!

Проня. Годі-бо, мамонько, є ж охота розказувати.

Прокіп Свиридович. Про мене, хоч і до заручин, за мною діло не стало. Тільки, мабуть, у нашої Проні і золотого персня нема. Вони ще молоденькі, об тім не думали...

Явдокія Пилипівна. Де там нема? Ще позаторік купила!

Прокіп Свиридович. Коли є персні, то й поміняйтесь, діти: нехай ми, старі, на старості літ потішимось вами.

Голохвостий. Чи разве нельзя, щоб скоріше весілля? Бо я здається-кажется вмру, как прийдеться ждатель долго.

Проня. І я б хотіла, щоб швидче.

Прокіп Свиридович. Молоді! Ну, що ж, можна і на цім тижні,— як думаєш, стара?

Явдокія Пилипівна. Про мене. (Дає перстень) У мене все готове.

(Проня наділа перстень на руку і міняється з Голохвостим.)

Явдокія Пилипівна. Тепер і поцілуватись можна, так годиться!

(Молоді цілуються.)

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Сідайте ж, діти, рядком, а ми на вас полюбуємо ладком.

(Всі сідають. Пауза.)

Х и м к а (вибіга з пляшкою, затикаючи її пальцем, піна так і ляпа). Ай, ай! Г'валт! Я одтикала її, каторжну, одтикала, не бере; і зубами тягла, і на самоварі гріла... а це як лусне, так і потекло!

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Пропало п'ять рублів!

(Картина)

(Завіса спада).

Дія третя

(Кімната Лимарихи зсередини, дуже прості обставини. Прямо — двері вхідні; направо — до пекарні)

ВИХІД I

(Г о л о х в о с т и й сам)

Г о л о х в о с т и й (входить трохи збентежений). Дак оце і хата Секлито? Просто, дуже просто; і хто б думав, що в такім гноїщі лежить брильянт? (Загляда в кімнату). Одначе немає нікого... Чи не повернути б мені оглоблі назад? Єй-богу, страшно, щоб я ще з великого розуму не встроїв собі штуки! Ні, лучче, во всякім разі, хоч на минуту побачитись, ману пустить: ежелі вона чула щось, то можна одбрехатись; а ежелі не чула, то заспокоїти хоч на два дні, щоб і не допитувалась... Резонт, Свириде Петровичу, резонт. Да і на Галю хоч раз гляну... Ох, только ох, да й только! (Закурює папіросу). Одначе могу сказати, що міне хвортунить: де ж — П р о н я аж пищить за мене; Сірки старі не знають, де й посадити зятя; боявся жида — не только укоськав, но і обдер: заказав храчну пару, цепочку Купив, завтра й вінчання. От только Секлиту обчеркнути курячим зубом, штоб заспокоїлась, да й кури! (Ходить по хаті, потира руки, пританцьовує і посвистує).

ВИХІД II

(Г о л о х в о с т и й і С е к л и т а.)

С е к л и т а (входить з кошиком). Хто тут уліз у хату? А, це ви! Як вас величати?

Г о л о х в о с т и й . Я, Свирид Петрович! Доброго здоров'я вам у вашій господі. Поздоровляю вас з сьогоднішнім днём.

С е к л и т а . А я вже оце хотіла вас шукать по Подолу, думала, що випустила з рук, так і втекли!

Г о л о х в о с т и й . Погано ділали, що так думали! Я вже вам казав, що я свой брат, простий, а свой не збрешеть.

С е к л и т а . Сідайте ж, будьте ласкаві, та побалакаємо, коли зайшли з доброю думкою.

(Сідають.)

Г о л о х в о с т и й . З доброю, з доброю, пущай на мою голову стільки тисяч... скільки у мене лиха на думці!

Секлита. Та дай боже! Тільки отакі паничі часто дурять!

Голохвостий. Ой Секлито Пилиповно, Секлито Пилиповно! Чи разве вам од бога не гріх, що ви й досі не вірите! Чи я ж мало божився? Мало присягався?

Секлита. Та так, так!

Голохвостий. От ви тогда бог зна що взяли в голову, а я й з дівцею ще не познакомився як слід, не то што; розпитував тільки за вас, чи можна приходити?

Секлита. Ну, вже мовчіть: бачила, як ви розпитували!

Голохвостий. От пускай я лусну, хай з етого места не зйду (одсовується), коли я не хотев випитати до вас дороги, щоб позволили ходити, познакомиться... Отож я вас прошу, дозвольте мені до вас приходити, да не цурайтесь меня...

Секлита. Що ж? Ходіть, раді будемо... Тільки я вас ще добре й не знаю: кажете... родич Свинаренків... чи не син ви покойного цилюрника Голохвостого?

Голохвостий. Та син же... только, конешно, образованный, розумом вийшов на весь Подол!

Секлита. Скажіть! Я знала небіжчика. О, в нього водилась копійчина, якщо не процвиндрили!

Голохвостий. Я не з тих, Секлито Пилиповно, що процвиндрюють. Розумний чоловік, да при достатках, як махне, дак у нього й з мертвого живе робиться. Тепер у мене і палікмахтереька, і комерція всяка, і позичаю всім: увесь Хрещатик у мене отут! (Показує кулак).

Секлита. Так ви от які! Куди ж нам до вас?

Голохвостий. Ну што ж, што я розумом і багатством піднявся за хмари; але душа у мене проста, до простої й липне! А ваша Галя... то ж краса на весь Київ!

Секлита. Мою Галю не гріх і матері похвалити; моєї Галі ні до кого й рівняти, хіба до зорі на небі! За нею женихів — аби хіть!

Голохвостий. Так, так... а де пак вона?

Секлита. На базарі ще; незабаром буде.

Голохвостий (натягує рукавичку). Жалко, што не побачу!

Секлита. Куди ж це ви? Вітра в хаті вхопили?

Голохвостий. Звиняйте, Секлито Пилиповно, на цей раз. Я на хвилину тільки ускочив, а то у мене діла, аж пищать: цилюрню на Хрещатику строю... робочі ждуть!

Секлита. Я вас од своїх іменин не пущу...

Голохвостий. Невже ваші сьогодні іменини? От бог напутив! (Набік). Це, однако, погано: сюди натешеться гостей... (До Секлито). Поздоровляю ж вас з святыми вашими іменинами! (Цілує). Дай боже вам щастя і здоров'я і чого тільки забажаєте! (Знов цілує).

Секлита. Та годі вже, годі! От цілується! (Набік). Але ж і гарний оцей вражий панич! Як мед з маком, аж губи злипаються!

Голохвостий. Так тепер уже звиняйте... А от з неділі мені будеть когда, так дозвольте заходити до вас хоть щодня: ви меня добре визнаете, я вас; з девушкой ознакомимся, а тогда уже, как бог благословить...

Секліта. Заходьте, заходьте, просимо...

Голохвостий (встає). Так уже на цей раз прощайте.

Секліта. Та як же? Щоб я вас пустила оце, не попоштувавши запіканкою, пирогами?

Голохвостий. Нікогда... (Про себе). Впрочем, запіканка і пироги... (Вголос). Ну, разве одну чарку можна.

Секліта. Якже, якже! Та ще й запіканка! Ви такої, дарма що багаті, зроду не пили! Ось я зараз! (Пішла).

ВИХІД ІІІ

(Голохвостий сам.)

Голохвостий. Одначе треба черкнуть чарочку-другу да і тікати, потому сюди налізе всякої свиноти, ще почнуть язика чесать... Ні, ні, недобре! Хоча й досадно, што Галі не бачив; ну, да ми надолужимо опісля... когда б тільки весілля одбути, а там — хоч голову свою заставляю, а... ух, пипонька, пуколька моя!

ВИХІД ІV

(Голохвостий і Галія.)

Галія (входить, нап'ята платком). Пидоре! Забери там яблука! Ой, хто це?

Голохвостий. Це я, кралечко! Здрастуйте, моя зозулечко!

Галія. Це ви?

Голохвостий. Своєю персоною. Не видержав, бо розгорівсь, як камфорка, моя щіточко! (Бере за руку).

Галія. Ох, лишенько! Ідіть, будь ласка, бо матері поки нема; як застукують, то знов таке буде...

Голохвостий. Яким сортом? Адже ваша мати мені слово дала...

Галія (вириваючи руку). Так і повірили!

Голохвостий. Та не пручайтесь-бо, потому ішо у мене аж печінки пручаються!

Галія (виривається). Пустіть-бо! (І вибіга).

ВИХІД V

(Голохвостий сам.)

Голохвостий. Виприснула... Хистка, як лозиночка, в'юнка, мов вуж! Але ж і ягодка! Як повидів її, ну просто все в голові замакотрилось! Просто, як только в руках її подержиш, дак так робиться у тебе унутрі, як у самоварі, аж гуде! Ну й дівчина ж! Да за таку ж дівчину, доложу вам, можна всього себя обголити чисто і піти по Хрещатику таким хвисоном... Єй-богу, можна, даже по морозу! Не видержу, треба її діждатись, хоть раз ще глянуть!

ВИХІД VI

(Голохвостий і Секліта.)

Секліта (з горщечком і пляшечкою). Ну, спочатку покушайте моєї настоянчки на горіхових листьях та оцими пиріжками закусіть, з потрібкою...

Голохвостий. Викушайте ж самі!

Секліта. Пошли ж вам боже, чого ви бажаєте, а моїй Галі долю щасливу! (П'є і

знов палива).

Голохвостий. Дай боже! З іменинами вас поздоровляю! (П'є). А-а! Оце горілка так так! Мов вогнем по жилах пішла! Та й пиріжки ж до того, дай вам боже здоров'я! (їсть).

Секлита. Та по первій же ніхто не закусює; викушай-те другу! (Налива). ?

Голохвостий. Е! Да так же я і не встану! (П'є). І, і, Секлита. То й добре; гостем дорогим будете!

Голохвостий. Да я дуже б радий, у вас так, знаєте, по душе... там тільки мене... Та трошки можна... (Дивиться в вікно). Онде й Галя пішла.

Секлита (стука в вікно). А йди лиш сюди! Де ти там у гаспида тиняєшся?

Голохвостий. По хазяйству, певно, бігаєть?

Секлита. О, вона упадлива!

ВИХІД VII

(Ті ж і Галя.)

Секлита. Де ти там баришся?

Галя. Забігала до сусідки Лукери: посуду треба.

Голохвостий. Здрастуйте, доброго здоров'ячка! Вся душа моя стрепенулась, как зачув я ваш ангельський голосок, мов дискантів найкращих у концерті...

Галя (подає руку). Ви смієтесь...

Голохвостий. Єй-богу, і в думці немає: я, Ганно Івановно, з чесним заміренієм прийшов.

Галя. Я не знаю, про що.

Секлита. Бач, мов і не зна, мов і не рада! А до сього торгу давно й пішки! Щастя твоє, що так склалося, а то б було!

Галя. Мамо, хіба я в чім винна?

Секлита. Та годі, годі! Нічого мені ману пускати, очі одводити. На ось горня, та почасть варенухою дорогого гостя, та поговоріть любенько, а я сама за посудом збігаю! (Виходить).

ВИХІД VIII

(Галя і Голохвостий. Галя наливає варенухи.)

Голохвостий. Чого ти цураєшся мене, моя рибонько, хіба-разве я не любий тобі?

Галя (подає чарку). Я вас боюсь... Що це ви задумали, чого ви мене чіпаєте?

Голохвостий. Задумав, моя куріпочко, хоч кишки собі вимотать, а тебе добути, потому улюбльон, як окроп кипить...

Галя. Я вам не пара... Ви б краще не в'язали мені світа... зараз проміняете на яку-небудь панну!

Голохвостий (випивши). А-а! З ручок твоїх солодша од меду й од канахвет! (Бере за руку й хоче обняти).

Галя. Пустіть!

Голохвостий. Щоб я тебе проміняв? Ні за яку кахвюру! Так би й задавив!

(Обніма).

Г а л я (вириваючись). Ой, що ви?

ВИХІД ІХ

(Ті ж і С е к л и т а.)

С е к л и т а. А! Договорилися, значить... Ну, й помагай вам боже!

Г о л о х в о с т и й (набік). Знов піймала! Вона, здається, за дверима підслухувала!

Г а л я (з сльозами). Що ж я, мамо,— начепився!

С е к л и т а. Та годі вже, годі, тепер нічого... От готуй лишень страву, бо вже куми йдуть... (До Голохвостого). А вас уже тепер не пушу з хати од страви, як хочете!

Г о л о х в о с т и й. Та я б радніший, Секлито Пилиповно, і ночувати, когда б не... (Набік). Попався жучку в ручку.

ВИХІД Х

(Ті ж, куми й П и д о р а.)

(В хату входять М а р т а і Д р у г і міщанки, деякі з кошолками, деякі убрані в празникову одужу.)

М а р т а. Добридень вам, Секлито Пилиповно! З днем вашого ангела поздоровляємо вас. Дай вам боже, чого ви тільки забажаєте собі з неба, а вашій дочці пошли боже гарного жениха!

(Цілюються.)

С е к л и т а. Сідайте ж, щоб старости сідали в мене: може, вашими молитвами...

Г о л о х в о с т и й (набік). Впрочем, начхать: якось-то і буде! (До міщанок). Та й набралась же вас повнісінька хата: знаєте, де раки зимують!

М а р т а. А ви, паничу, хіба не знаєте?

Г о л о х в о с т и й. Зуби проїв!

Д р у г і міщанки. Та й жартливий же оцей язикатий панич!

М а р т а. Не зачіпайте нас, бо як причепимось всі, то мусите нам ставити могорича!

Г о л о х в о с т и й. А зачіпайте мене, я очінно люблю, як мене молодиці зачіпають... але тільки молоді, чорноброві, такі, що тільки моргни...

Д е я к і м і щ а н к и. Хі-хі-хі! Зачепи його!

С е к л и т а (до гостей). Але чого ж ви стоїте? Сідайте, кумо, сідайте, свахо, сідайте, кумасю, прошу покорно, кумко! (У двері). Пидоре, Пидоре! А винось сюди столи, розставляй серед хати, щоб нам було просторніше їсти, балакати й пити.

Г о л о х в о с т и й. От і я поможу. (Біжить і вносить з Пидорою столи). Та повертайся, Пидоре, так прудко, як я, а то ледве трусить...

П и д о р а. За вами й похопишся?..

Г о л о х в о с т и й (тихо до Галі). Пипонько моя! Щіточко, манюсенька!

(Г а л я одходить.)

С е к л и т а (до Галі). Що це ти, Галю, стоїш, мов неприкаяна? Застилай столи та подавай пляшки та чарки, а то мої кумочки заскучають.

Г о л о х в о с т и й, Ой, ой! (Зітхає). Де б уже не заскучали без чарочки?

М а р т а. З вами заскучаєш?

Г о л о х в о с т и й. Значить, можу знайти забавку?

М а р т а. Та одчепіться! (Штовха ліктем).

Д е я к і м і щ а н к и. Ха-ха-ха! Ну й панич!

(П и д о р а й Г а л я ставлять на столі всяку страву, пляшки й чарки.)

С е к л и т а (бере пляшку). Вип'ємо ж па чарці за живих і за мертвих! (Палива і п'є). Щоб живим жити і не вмирати, а помершим, коли померли... (Маха руткою).

Г о л о х в о с т и й. Бодай не вставати!

В с і. Ой хто видав так говорити! Оце так!

С е к л и т а. Глядіть лишень, ви великорозумні! Мертві лежать на Щекавиці та нікому не шкодять, а живі часом дуже, дуже шкодять! (П'є).

Г о л о х в о с т и й (налива чарку). Про мене, вип'ємо і за здоров'я мертвих. Пошли боже з неба, чого нам треба! Помершим чарку, а нам горілки! (П'є).

(Секлита ходить круг столу, налива всім і сама п'є, частує. Подають пироги, страви на стіл Всі п'ють і їдять.)

О д н а м і щ а н к а. Даруй же боже цей празник проводити, тамтого року діждати!

М а р т а. Щоб ми діждали в добрім здоров'ї пити і на той рік; а я вже забігала до сусіди та хильнула чарку, другу... та трошки й веселенька!

С е к л и т а. То й добре! На здоров'ячко?

Г о л о х в о с т и й (налива собі знов). А звідки ти? — З Ромна? — А білет єсть? — Нема.— В тюрму шельму! (Марті). Позвольте з моїх рук!

М а р т а. Ще з вами не покумалися!

Г о л о х в о с т и й. Што ж, покуматися не штука!

С е к л и т а. Сідайте ж, кумцю, до гурту!

М а р т а. Е, де вже там сидіти! Мені аж танцювати хочеться, так весело!

В с і. То й танцюй!

Г о л о х в о с т и й. Валяйте, без хвисону!

М а р т а (приспівує).

Уберуся, молодая, в новенькі сап'янці

Та винесу я бублики на базар уранці.

Ой бублики гаряченькі, ой бублики свіжі,

З таким, з маком і з яйцями, ще й смачні до їжі!

Г о л о х в о с т и й. Славно! (Знов чарку). Ех-х! (Притупує).

М а р т а.

А до моїх до бубликів кавалери-паничі

І моргають брівоньками, й зазирають, мов сичі!

Сюди, сюди, до бубличків великого смаку,

Ой паничі, з маком, таким, попичі й без таку.

Г о л о х в о с т и й (пританцювує). Ой не бійся, пригорнися — з таким, серце, з таким!

С е к л и т а. От люблю за веселий звичай! От люблю! (З чаркою). Сідайте ж!

М а р т а. Та й сяду ж.

ВИХІД ХІ

(Ті ж і У с т я .)

У с т я (еліта з кошиком і прямо у скоки).

Дивітеся, чоловіки,

Які в мене черевики!

Це ж мені панотець покупив,

Щоб хороший молодець полюбив!

А панчохи паніматка дала,

Щоб я гарна молодичка була!

Г о л о х в о с т и й (розпалюючись). У-х! Валяй без титулу! Стрижи! (Скида піджака і йде в танець). Г о л о х в о с т и й і У с т я (разом).

Гоп, чуки! Чуки, чуки!

Гарні в мене черевики!

Бо я панського роду,

Не ходила боса зроду!

У с т я .

Полюбив мене дяк

Чорти батька зна як!

Купив мені черевики,

Закаблучки не так!

Г о л о х в о с т и й.

Черевички невеличкі,

За цілого п'ятака,

А щоб же ти, молоденька,

Вибивала тропака!

У с т я й Г о л о х в о с т и й (разом).

Гоп, гоп! Чуки, чуки!

Гарні в мене черевики!

Бо я панського роду,

Не ходила боса зроду.

(Танцюють).

В с і. Ну й танцюють ловко. А панич як бісик! Славно!

У с т я . Ху! Цур йому, утомилася! Оце я з іменин іду... Так уже частували та поштували, що й боже! Біжу вже до вас та й підскакую, а тут, чую, співи: нате ж і мій глек на капусту!

С е к л и т а. Спасибі, що згадала мене, стареньку куму!

Г о л о х в о с т и й. І це кума? Та вашими кумами можна Дніпро загатити і Чорторій закидати! Єй-богу, правда!

С е к л и т а. А бодай вам язик усох, не казавши лихого слова.

Г о л о х в о с т и й. Та хай всохне, чорт його бери!

М а р т а. Ну й моторний же Х л о п е ц ь!

У с т я (до Секлити). Де ви такого вискіпали?

С е к л и т а. Гм, гм! Не скажу! Нехай вам кортить.

Г о л о х в о с т и й частується і хихика з міщанками.

ВИХІД XII

(Ті ж і С т е п а н.)

С т е п а н (до Секлити). Поздоровляю вас із святими вашими іменинами! Дай боже всякого щастя, і благополучія, і многая літа! (Цілує руку).

С е к л и т а. Спасибі, що не забув!

С т е п а н. Де вже нам забувать!

С е к л и т а. І-і, тепер такий світ настав! (Одійшла).

С т е п а н (поклонився всім і тихо до Галі). Здрастуйте, Ганно Івановно!

Г а л я. Здрастуйте! (Подає руку).

С т е п а н (зиркнувши на Голохвостого). Чого цей ланець тут?

Г а л я. То, С т е п а н е, горе моє!

С т е п а н. Як? Що таке?

Г а л я. Та, либонь, свата мене, а мені хоч у воду!

С т е п а н. А мати що?

Г а л я. То ж моє нещастя, що мати за його: багатий...

С т е п а н. Який він багатий? Шарлатан! Його оце Йоська-жид мав у тюрму посадити.

Г а л я (радимо). О, невже? А він тут ману пуска.

С т е п а н. Та я зараз так його огрію, що очманілим вискочить!

Г а л я. Бога ради: не чіпайте тут! Не знаєте матері? Вона так і не повірить, ще вас вижене з хати!

ВИХІД XIII

(Ті ж і М е р о н і я.)

М е р о н і я (вся в чорнім, зап'ята в хустку по-чернечому). Поздоровляю вас з іменинами, з янголом. (Глянувши кругом). Ой як у вас весело! Ой спокуса моя! (Щось шепче).

Г о л о х в о с т и й (до Марти). А ето хто? Черниця?

М а р т а. Та то вона зверху тільки!

Г о л о х в о с т и й. Значить, бонджур, калісон, мерсі!

У с т я. А це по-якому?

С е к л и т а (встає). Сідайте ж, сідайте! Дорогим гостем удете!

М е р о н і я. Ой боюсь гріха!

Г о л о х в о с т и й. Гріх у міх, спасеніє в торбу!

М е р о н і я. Ой тут ще скуситель! Пригрішеніє моє!

С е к л и т а (підносить чарку). Випийте, кумцю, гріха збудетесь.

М е р о н і я (бере чарку). Ой лишенько! Ой гріх мій! Що ж то буде, як довідаються печерські про це гріховне зборище?

Секліта. Хто там довідається? Свої! Пийте ж, не шепотіть так довго над чаркою, бо чарку нетерплячка бере: хоче в Д р у г і руки!

Устятя. Та пий у мою голову.

Меронія. Ой не видержу! Куми скушають, як ті чорти! Простибі й спасибі! (П'є).

Голохвостий (схоплюється).

Ой черничко ж моя,

Шепотушко моя,

Дай з тобою покручуся,

Коли ласка твоя!

(Обніма і крутить її).

Меронія. Ой, ой! Отиді, сатано! (Голохвостий цілує її.) Ой пропала я! Аки геена огненна... Хоч і на Печерськ не вертайсь! (Обтира губи).

Міщанки. Ха-ха-ха! Ну, й не шибеник оцей панич?!

Другі. Як вогонь! А гарний!

Марта (до Секлито). Та скажіть-бо, хто це?

Секліта (одводить Марту і таємно). Я сьогодні два празника справляю: іменини й заручини! Отой красень, Голохвостий, жених моєї Галі. Капосна дівка зловила такого жениха, що мій покійний Лимар проти його як свиня проти коня.

Марта. Гарний, гарний!

Секліта. І багатий... Тільки, серце кумо, не кажіть нікому, бо, може, ще з того сватання весілля не буде. (Цілується і одходить до гостей).

Марта (кликає Устю набік). Чи ти знаєш новину? Оцей гарний панич сьогодні заручився з Галею. Тільки нікому, нікому не кажи, борони боже! Такий приказ! (Одходить між гурт).

Устятя. Побий мене святий хрест, як скажу!

Меронія (наближається). Про що це вона вам шептала?

Устятя (тихо). Оцей панич сьогодні заручився з Галею, тільки нікому не кажи, щоб ніхто не знав, чуєш?

Меронія. Ой гріх! Та мовчатиму, мовчатиму... Заціп мені язик, святий Мовчало!

(Одходять і починають шептати одна одній на вухо, ті дивуються, здвигують плечима.)

Степан (почувши, про що шепочуть). Ніт, так і туї! Видержать більше несила... Того й дивись, що з кулаками кинусь, краще піти! (Вголос до Секлито). Прощайте, Секлито Пилиповно!

Секліта. Чого се ти? Куди?

Степан. Та там робота єсть...

Секліта. Та посидь ще: закуси, випий!

Степан. Спасибі, у вас і без мене багато: ми вже залишні будем!

Секліта. Як знаєш... (Одійшла).

Степан (до себе) Ну, вже або виведу тебе на чисту воду, або голову провалю! (Хутко виходить).

ВИХІД XIV

(Т і ж без С т е п а н а.)

С е к л и т а. Що се ми сидимо, пхаємось коло столу, мов вівці! Сядьмо, куми, долі!

Д е я к і. А сідаймо, сідаймо, бо вже деякі на стульці не всидять!

С е к л и т а. Пидоре! Давай килима! Простилай долі і столи ті одсовуй к бісу!

(П и д о р а стеле килима, М а р т а бере стільця і ставить посередині.)

У с т я Ви, свята імениннице, сідайте посередині на стільчику, а ми сядемо й долі кругом вас.

Сідають, С е к л и т а на стільчику.

В с і. Ви, імениннице, наше красне сонце, а ми ваші ясні зорі.

Г о л о х в о с т и й. Де ж мені, ясному місяцю, притулитись?

М а р т а. Е, такому місяцю не на небі місце.

Г о л о х в о с т и й. Чому? Преподобниці не приймуть?

У с т я. Преподобниці, може, й приймуть, а що свяїі, то виженуть!

Г о л о х в о с т и й. Та сідайте-бо хоч ви, Галю, коло мене!

С е к л и т а. Сідай, сідай! Тепер уже можна? Бачите, яка парочка? Поздоровляйте: ще жених і молода; Г о л о х в о с т и й посватав.

Г а л я. Мамо! Не робіть цього... слухайте, що я вам скажу...

С е к л и т а. Після! Мовчи тепер та диш.

Г о л о х в о с т и й (набік). Що це вона, здуріла? Привселюдно мене об'являєть женихом! От тобі й раз, досидівся! Тепер почнуть язики чесати!

М і щ а н к и (до Голохвостого). Бачите, а ви мовчите...

Г о л о х в о с т и й (замішавшись). Та то ще тільки так, між нами... розговор був... Когда ще судить бог сватов прислати...

С е к л и т а. Що там сватів! От повеличайте їх, кумочки мої, та й заручини зап'ємо! Правда, гарна парочка?

Г о л о х в о с т и й (набік). Оце взяла в лещата!

У с і. Гарна, гарна, як вугірочки! Поздоров боже!

В с і (співають).

Д е ж був селезень, д е ж була вуточка?

Селезень на ставку, а вуточка на млинку!

А тепер вони в однім болоті,

П'ють воду, їдять ряску по своїй охоті.

Д е ж був Свиридко, д е ж була Галочка?

Що Свиридко у батька, а Галочка у неньки!

А тепер вони у одній світлиці,

Їдять з медом пухкі книші й паляниці,

П'ють вино й варенуху, обоє раденькі!

С е к л и т а. Куми мої, любі мої! Заспівайте мені, прославте мене, свою куму, Секлиту Лимариху!

В с і (співають).

І лід тріщить, і комар пищить,
А то кум до куми порося тащить.

І кумочко, і голубочко!

Звари мені порося, щоб і юшка була.

І юшечка, і петрушечка!

Кума моя, люба моя, моя душечка!

Секлита. Ой не співайте, не завдавайте жалю, бо я вже плачу! (Втира сльози).
Так ви розжалобили, так розтривожили! Ой бідна я, сирота; цурається мене рідня моя:
ніхто з Сірків і в хату не плюнув через отого чорногуза Проню!

Голохвостий (схоплюється, мов опечений). Хіба вам Сірки рідня?

Секлита. Аякже, сестра рідна... А та носата — небога!

Голохвостий (набик). От влопався!

Секлита. Якже, багатирі, запаніли! На бідний рід їм начхать тепер! А все через
оту дурноголову!

Голохвостий (набик). Ну, пропав тепер, навіки пропав!

Секлита (плаче). А мене не має не тільки за тітку, а навіть за наймичку, та ще
кричить, що од мене гнилицями тхньоть, горілкою смердить! Така у мене небога!
(Хлипа).

Голохвостий. Що його в світі божому робить? Просто вже й ума не приложу.

Марта. Та я б їй, отій вашій Проні!..

Секлита. А ти ж думаєш як? Секлита Лимариха їй подарувала? Ого! Не на
таку напала! (Береться в боки). Та я отой носатий пенціон так одманіжила, так
вишустрила на всі боки, що аж баньки повітріщали! Плюнула межі очі та й зацурала:
ні я, ні Галля й ногою до смерті не будемо!

Голохвостий (набик). Слава богу, вони, значить, в сварці! Мов світ мені
піднявся, аж од серця одлягло!

Марта. Авжеж, чиста сова!

Устя. Чапля!

Голохвостий (підходить). Жаба кислоока!

Секлита. А ти її знаєш?

Голохвостий. Та видів раз отого штурпака!

Секлита. Вже іменно! Нехай її курка брикне!

Устя. Хай її лунь вхопить.

Марта. Хай її п'ятниця свята покара!

Голохвостий. Холера на її голову!

Секлита. Анахтема, анахтема, анахтема!

Всі (хором). Анахтема, анахтема, анахтема!

Секлита. Пху на неї, та й годі!

Всі. Пху, пху, пху! На неї, сатану!

Марта. Годі, цур їй, пек! Устя. Будемо веселі як перше!

Секлита. Ну, лихом об землю! Гуляймо цілу ніч!

М е р о н і я. А мені на Печерськ!

С е к л и т а. К бісу! Гуляймо, поки ноги держуть, а то поснемо отут! Завтра неділя. Нікого не пущу!

(Чути оддалеку катеринку.)

Г о л о х в о с т и й. От якраз до ладу: явилась на виручку! Треба тут їх так замакітрити, щоб на завтра й ноги їдкидали! Закликати катеринщика ще! (Вибіга).

М а р т а. Е, тітко, в роду не без потвори! Є і в мене родичка... та... не хочеться тільки розказувати.

В с і. Та кажи, кажи! Чого жалувати таких псяюх!

М а р т а. Так стіни слухають!

Д е х т о. Та ми кочергами повигоним стіни ті з хати!

У с т я. Знаю я, про кого мова мовиться...

М а р т а. На злодієві шапка горить! Знає, про чие кодло їде річ!

У с т я (схоплюється). Про наше кодло! Ну що ж, кажи!

М а р т а. Не чіпляйся, Усте, бо скажу, так і крикну на всю хату!

У с т я. Кричи, кричи, шелихвістко!

М а р т а. Не злякалась, псяюхо, не злякалась! Твій рід стоїть отут мені у печінках! Як уступила твоя сестра, Степанида, до брата в хату, то неначе братові й мені на шию наступила. Ви всі такі!

(Катеринка входить.)

У с т я (сікаючись). То й ми всі такі? То й я така?!

М а р т а. То й ти така й твоя мати була така!

У с т я (з кулаком). Яка ж була моя мати?

С е к л и т а. Та годі вам!

Д р у г і міщанки. Уже завелись!

(Катеринка заграла польку, і всі зразу втихомирились.)

ВИХІД XV

(Ті ж і к а т е р и н щ и к.)

В с і. Хто це музику найняв?

Г о л о х в о с т и й. Ето я; це я найняв, щоб Секлиті Пилиповні веселіші були іменини! Как маєте лаятись, давайте лучче гулять!

В с і (схоплюються). Давайте, давайте краще танцювати! От весело!

С е к л и т а. Авжеж, танцювати! Розступіться, куми мої милі: С е к л и т а Лимариха гуля!

(Всі розступаються, С е к л и т а посередині)

С е к л и т а (розставивши руки). Куми мої, голубки мої, С е к л и т а Лимариха гуля! (Почина танцювати).

Г о л о х в о с т и й (скида жилетку). Ех, мамзель, бонджур! Валяй метелиці! (Почина садити проти Секлити гопака). Усі. Ой на дворі метелиця, Чому старий не жениться?

М е р о н і я. Ой гріх, ой скушення! (Становиться і сама в коло).

(Завіса спада.)

Дія четверта

(Світлиця у Сірків, та ж, що і в 2-й дії.)

ВИХІД I

(Х и м к а сама.)

Х и м к а (прибира хату). Другим людям неділя, а тобі нема ні неділі, ні свята у цих хазяїв! Весілля, бач, справляють! Ще й не видано, й не чутно, щоб таке було хапане весілля: шити, мити, білити — завтра Великдень! Щось непевне... А тут через них і ніг під собою не чуєш: увесь двір підмела, ще й піском підсипай та травою труси, бо, бач, І велика пані поїде вінчатись! Багато таких панів, та на греблю нікому! Он ще підлоги вигадала оливою мастити, та ще кадить заставить... А остобісіла вже вона мені, хоч би вже швидче йшла до дідька в болото!

ВИХІД II

(Х и м к а й С і р к о.)

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Піймай, Химко, собаку та прив'яжи на ланцюг, щоб часом не кинулась на кого та полатала литок.

Х и м к а . Хіба я собака? Хіба в мене собачі ноги, щоб ще вам за псами ганяла?

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Та й я не підбіжу. Ти молдша, у тебе й ноги прудчіші.

Х и м к а . Підтоптала вже за вашими примхами, що хоч за плечі бери!

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Та ну-бо, Химочко, піймай, будь ласка! Візьми шматок хліба, примани Рябка та й насядь!

Х и м к а . Спасибі вам! Сідайте вже краще ви на його, коли вам нічого не шкода.

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Та ходім і я поможу, тільки не лайся, та повідчиняй мені вікна й ворота, нехай люде дивляться!

Х и м к а . Щоб поналазило їх і в двір, і в хату та щоб пообкрадали ще!

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Ну, що ж робить! Один тому час, що й батько в плахті!

Х и м к а . Ет! (Виходить).

ВИХІД III

(П р о н я сама.)

П р о н я (виходить у білій вінчальній сукні, у білих квітках, обвішана цяцьками). Аж не стямлюсь од радості, що таки, хвалити бога, діждалась свого свята! А який же гарний жених! Сиділа, сиділа, так зате ж висиділа! Образованний, модний, душка, чисто як огірочок! Як я улюбљона, аж горить у мене все всередині, а серце тільки — тьох, тьох! Не знаю вже, чи й доживу до вечора... Як я пригорну його, як... Ой, ой, як здумаю... Когда б только скоріще! (Закрива очі рукою). Ото-то будуть усі заздрити! А я так під руку з ним та на них тільки: пхе, пхе, пхе! А шлейфом шелесь, шелесь, шелесь! На Хрещатику такою панією сяду; та все по-модньому, по-хранцюзькому... (Пішла по хаті і стала перед дзеркалом). Чи не вкоротив він мені шлейфа. Єй-богу, вкоротив, жидюга, вкрав! І казала ж мамі, щоб оддали на Хрещатику, так хіба ж з тією простотою зговориш! Ой лишенько, і це ж не по-модньому! Хто ж так високо талію робить? Ні плечей, ні грудей! А по моді усе должно бути на виставці! (Походжа павою) Пхе! Тут

тільки тхне чимсь? Оливою од підлогів, пхе! Химко! Химко! Кади мені швидче по хатах, та більше, та поодчиняй вікна! Химко, Химко!

Г о л о с Х и м к и. Та чую, не позакладало...

П р о н я. Так повертайся ж швидче. Піти ще по двору проходитеся, хай дивляться та губи кусають! (Виходить).

ВИХІД IV

(Х и м к а й У с т я .)

Х и м к а (входить з смолкою). Уже повіялась, шелела! От уїлась! Хоч би вже тебе викурити оцим куривом!

У с т я (вбіга з кошиком). Добридень вам, з неділею будьте здорові! А де старі Сірки?

Х и м к а. Та там десь колотяться...

У с т я. Чого ж то? А П р о н я де?

Х и м к а. А, і не питайтесь!

У с т я. Чого це ваші до Секлити на іменини не прийшли? А там сватання було: просватали Галю за Голохвостого.

Х и м к а. Тю на вас!

У с т я. Ти, дівко, не тюкай, а слухай! Пропили ми навіки Галю, а Г о л о х в о с т и й найняв катеринку та аж сюртука скинув, так вибивав тропака.

Х и м к а. Брехня!

У с т я. Що ти мені брехню завдаєш? Стара вже я, дівко, щоб брехати; то, може, твоя мати брехала, як на лавці лежала!

ВИХІД V

(Т і ж і М а р т а .)

М а р т а (засапавшись). Добридень вам! А де ваші? (Глянувши на Устю). Уже випередила: от довгонога чапля! (До Химки). Чи ви знаєте, що С е к л и т а Лимариха заручила уже Галю з Голохвостим?

У с т я. А що, не казала? Брехня?

Х и м к а. Та що це ви мелете? Про якого Голохвостого?

У с т я. Про Голохвостого — цилюрника, сина того, що за Канавою був!

М а р т а. Та він же один на весь Подол; другого Голохвостого немає!

Х и м к а. Так той же самий Г о л о х в о с т и й сьогодні вінчається з Про нею!

У с т я і М а р т а (сплеснувши руками). Що ти? Невже?

Х и м к а. Та хіба не бачите, які тут прибори йдуть до весілля... Через них уже мені хоч руки й ноги одкидай!

У с т я. Матінко моя, оце штука!

М а р т а. Ну й бешкет!

У с т я. Та чи ти часом не дуриш нас?

Х и м к а (показує у вікно). Та он гляньте, як по двору походжа наша пава; пишається, мов верша в болоті!

У с т я (глянувши). Ой ненько моя! Єй-богу, в білій сукні, ще й у квітках! М а р т а

(за нею).

М а р т а (за нею). Справді, справді! І хвату почепила!

У с т я . Так побіжім зараз до тітки Секлити сказати! М а р т а . А побіжім! От буде халепа! У с т я . А буде! (Стикається лобом з Меронією).

Х и м к а (сміючись). Ну, тепер уже піде баталія

ВИХІД VI

(Ті ж і М е р о н і я.)

М е р о н і я (спотикаючись і шкандибаючи). Оце летять! Так штовхонули, аж тім'ям об двері ударилась! Господи Ісусе Христе, сине божий, помилуй нас!

Х и м к а . Амінь!

М е р о н і я . Чи чули? Галю просватали за Голохвостого!

М а р т а . Спізналась!

У с т я . Він, чуєте, сьогодні вінчається з Пронею!

М е р о н і я . Ой гріх який!

М а р т а і У с т я . Ми йдем до Секлити зараз звістити.

М е р о н і я . І я з вами. Ой не біжіть тільки так, бо я не зійду: у мене ноги покалічені! Ой не біжіть-бо! (Вибіга за ними).

Х и м к а (сміючись у вікно). Та пождіть-бо, бо впаде! Ну й okazія! От зух! На двох вінчатись хоче! Чистий салтан! Ха-ха-ха!

ВИХІД VII

Х и м к а , Н а с т я і Н а т а л к а . Н а с т я й Н а т а л к а виходять повбирані, але поміщанськи.

Н а с т я . Добридень вам! А П р о н я прибралась уже?

Х и м к а . З досвіта ще!

Н а т а л к а . А де ж вона?

Х и м к а . Та отам десь пошелепалась замітати двір. (Виходить).

Н а с т я . А я, знаєш, не хотіла після того вечора й приходити до тієї принді; та уже просила боже як!

Н а т а л к а . І мене теж; ще й стара Сірчиха приходила. Так я уже подумала, бог з ними! Ну й щастя ж оцій Проні! І чим вона взяла?

Н а с т я . Кислим оком та довгим носом.

Н а т а л к а . А вже правда! І де в його ті очі були?

Н а с т я . Звичайно, за гроші бере.

Н а т а л к а . То вона його заманила своїми гарними приборами та брансолетами.

Н а с т я . Дай мені, серце, покій! Хіба вона вміє й прибратись до ладу? Поначеплює, понавішує, мов на куделю вовни, та й повертається, як індик, і все оте на їй, як на корові сідло...

Н а т а л к а . Іменно, як на корові сідло...

Н а с т я , Аз того ганчір'я ще й пика вигляда, що за три дні не од полощеш!

ВИХІД VIII

(Ті ж і П р о н я.)

Проня (входить і поважно вітається). Здрастуйте вам.

Наталка. Ах, яке на вас убрання, аж очі вбира!

Настя. Чудо, чудо! У вас таки смаку, як у тії кралі.

Наталка. Та яке модне!

Проня. У першому магазині на Хрещатику шилосьь.

Наталка. А як до лица все вам, хоч малюй!

Настя. Ви сьогодні дуже гарні, мов та квіточка, що в віночку!

Проня. Мерси за компліман!

Настя (до Наталки). Не передавай куті меду!

Наталка (до Насті). Та чорт її бери! (Вголос). Ой ненько, моя матінко! Який же у вас, Проню, брансолет, а сережки аж горять, мов саме сонце вскочило в хату!

Настя. Чи справжні ж?

Проня. Авжеж!

ВИХІД ІХ

(Ті ж і Явдокія Пилипівна.)

Явдокія Пилипівна (вибіга з пекарні у чепчику і в довгім платку). І де ж би то не справжні, коли за каблучку ту на руку, чи як її, дала двадцять два карбованці, а за сережки аж сімдесят п'ять, своїми руками дала!

Настя. Ого! Сімдесят п'ять!

Наталка. Ой мамо моя!

Проня. Таки не витерпіли, прибігли; ще й Химку сюди приведіть!

Явдокія Пилипівна. Як-то, щоб і тепер, коли слухний час настав, не похвалитись перед добрими людьми? Ні вже, дочко, вибачайте!

Проня. Охота! Диво яке, що золото чи гальмази!

Явдокія Пилипівна. Як то не диво? От за ту матерію, що на сукні, позаторік платила ще по три карбованці!

Настя. Позаторік ще?

Явдокія Пилипівна. Еге ж, тепер за таку ціну не купиш!

Проня. Ви б, мамо, пішли краще до пекарні порядкувати, ніж не знать що верзти!

Явдокія Пилипівна. Та там уже все готове. А за другу сукню, шовкову, заплатила аж по три карбованці з половиною за аршин: така вже дорога, що й господи! Ось я винесу. (Іде в кімнату).

Проня. Та що ви розносились, неначе не носили зроду шовкового?

Настя і Наталка. Покажіть, покажіть; ми ще не бачили!

Степан (з-за вікна). За кого Сірки віддають дочку?

Голос. За якогось цилюрника.

Степан. Невже за Голохвостого? Жид, значить, правду казав.

Явдокія Пилипівна (таска цілий жмут всяких суконь). Осьде, гляньте яке!

Настя. Чудесне! Широке та добряще! (Маца).

Наталка. Ой яке гарне! Як шелестить!

(Юрба всякого роду людей натовпом лізе до вікон, а Дехто й до дверей.)

Проня. Мамо, що ви робите? Гляньте на вікна!

Явдокія Пилипівна. Нічого, доню, нехай люде дивляться, який посаг даємо за дочкою: хай знають усі, що не поскупились! А ось, гляньте, зелена адамашкова!

Настя. Чи шовкове, чи бавовняне?

Явдокія Пилипівна. Шовкове, на два шістдесят, та й то через те уступив, що дуже залежала матерія.

Проня. Ви не знать що, мамо!

Явдокія Пилипівна. Чого? Єй-богу, правда!

Голос (з-за вікна). Та й зелена ж, як рута!

Парубок (до дівчини). Тобі до лица пристало!

Дівчина. Диво й не пристало б: якби й на тебе начепити, то на жабу б здався!

(Сміх.)

Проня. Чуєте, який ярмарок завели? Явдокія Пилипівна. То пусте. Ось ще одна сукня жовтогаряча, з якогось такого чудного, що й язиком не вимовлю.

Проня. З мухленталену. Явдокія Пилипівна. Еге ж.

Голос (з-за вікна). Ой ненько моя, як жар. Аж горить...

Парубок. От би мені, бра, на штани!

Проня. Зачиніть вікна!

Явдокія Пилипівна. Нехай дивляться: один тому час!

Проня. Тут незабаром жених буде, а вони розташувались.

Явдокія Пилипівна (знов виносить жмут білля). А ось гляньте, які мережані та тонкі хусточки до носа.

Проня. Ви ще й сорочки принесіть!

Явдокія Пилипівна. І принесу, тут нема сорому: діло світове!

Наталка. Ой які ж гарнесенькі!

Парубок (з-за вікна). Гля! Гля! На доброго козака, то нікуди й чхнути!

Міщанки (з дверей). До твого носа й пристало!

Парубок. Та й у молоді ж з добру ковіньку!

Проня. Що ж це ви тут шкандаль робите! Напустили мужви!

Явдокія Пилипівна (не слуха). А ось укривало, едвобове, рожеве; у Флоровськім вистібали.

Настя. Славно! Та велике яке!

Наталка. Тут і трьох можна вкютати!

Міщанки (з-за дверей). Я б під таке полізла!

Парубок. Та й я б, якби попросили...

Проня. Я не можу вже цього видержати! Гетьте, мамо, з вашим приданим! Химко, зачиняй вікна та повилось оцей мотлох! Ходімо, сестрички, од шкандалю до моєї кімнати...

Настя і Наталка. Ходімо, ходімо! (Ідуть).

(Химка вбіга, але Явдокія Пилипівна їй маха рукою, і разом розкладають на стільці всі речі.)

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Я ж піду стрічати гостей, а ти гукни старого!

Х и м к а. Добре! (Іде до вікна). Та не лізьте притьмом у хату, одступіться од вікон!
(Виходить).

Г о л о с (з-за вікна). Чи ба! Хтось приїхав хвайтонами. Це, либонь, жених!

Д р у г і. Де? Де?

І н ш і. Гетьте! Одступіться! Ой ноги! Ноги!

ВИХІД X

(Г о л о х в о с т и й і два митрополичі баси.)

Г о л о х в о с т и й (ввіходить у фраці, при циліндрі, за ним два митрополичі баси).
Оце всьо, як видите, беру: двор величезний, садок, дом і те, што в дому.

1-й б а с. О, Сірки не убогі! Сіркова лавка швидко перейде на першу вулицю на Подолі.

2-й б а с. Наберете в кишені добра.

Г о л о х в о с т и й. Авжеж, наберьом немало добра: не в дурнів удались! Через
неделю міста ви й не пізнаєте сього двору. Отут на вулицю вчищу кам'яний дом
первого хвисону на два етаж під бляшаною кришею; а в старий дом я буду свиней
заганять.

1-й б а с. Тобі пощастило, брате, ей-богу!

2-й б а с. Тільки слухай сюди, пане Свириде: я пам'ятаю трохи дочку Сірків,
здається, мов погана...

Г о л о х в о с т и й. То не мешаєть, пустое, значить дело: аби побольше денег, то ми,
брат, при боце заведемо... гм...

2-й б а с. Важно!

1-й б а с. Люблю!

Г о л о х в о с т и й (б'є по плечу). Хе-хе! (Одходить набік). Коли б уже скрутитись
швидче: у мене просто через ту Секлиту душі нету.. Ну, що як ускочить? Хоч з Києва
тікай, не то што! Здається только, я їх уложкв добре, да вони й у сварці, на щастя,..
Господи, пом'яни царя Давида і всю кротость його!

ВИХІД XI

(Ті ж, П р о н я, Н а т а л к а, Н а с т я. П р о н я входить шкірно, за нею подруги.)

Г о л о х в о с т и й (підліта з квітками). Позвольте, дорогая невеста, ради, значить,
щасливейшого для меня дня, подать вам пукета і поцеловать ручку?

П р о н я (соромливо бере) Ах, мерси? Бонджур!

Г о л о х в о с т и й. Красние цветы прекрасной кветце. (Цілує руку).

П р о н я. Мерси! (Набік). Який душка!

Г о л о х в о с т и й. Позвольте одрикомендовать вам моїх шахверов: Орест —
знаменитий бас митрополичий, і не менче знаменита октава митрополича — Кирило...

П р о н я (подає руку). Очинно рада. Сядайте.

Баси. Спасибі; ми й постоїмо.

П р о н я. Нет, чого ж безпокоїться? Ще й в церкві, как дасть бог, настоїтесь.

1-й б а с. Для такої панни і потрудитись можна.

Проня. Ви мне комплімента пуштаєте? Мерси!

1-й б а с. Можна й припустити.

2-й б а с. Стоїть.

Голохвостий. Обхожденіє понімають.

Проня. Да, модні кавалери. (Одходить під руку з Голохвостим).

(Той лебезить.)

1-й б а с (до другого). Тут нас, брате, жде велика випивка!

2-й б а с. Невже? Добре приймають?

1-й б а с. Побачиш!

Настя (до Наталки). Дивись, як ота чапля маніжитья та кладе носа на плечі.

Наталка. Еге ж, ну їй уже можна...

Настя. Чіплятись на шию при всіх?

(Бази підходять до них і просять під ручку.)

Проня (до Голохвостого). Ах, не говоріть міне такого, бо я как огонь зашареюсь...

Голохвостий. Што ж делать, моя дорогая невеста, пуколько, когда ето световое дело; да у меня просто сердце не видержит етой проволочки, ей-богу, может луснуть! Когда б поскоріше уже еті царамонії.

Проня. Да, ужась как долго! Я позову родителів зараз. (Іде до пекарні).

ВИХІД XII

(Ті ж і г о с т і.)

(Ввходять поважні міщане й міщанки)

Г о с т і. З неділею святою будьте здорові і з чесним весіллям! Дай боже щастя сьому домові!

Міщанки. А де ж хазяї? Не видко...

Другі. Ото, певно, жених з квіткою.

Міщанки. Та й у куце ж убрався!

Другі. А нічого, з себе гарний!

Міщанки. Тільки худий, нічого й в руках подержати!

(Голохвостий упада коло подруг.)

ВИХІД XIII

(Ті ж і старі Сірки, за ними Проня й Химка.)

(Сірко йде попереду, за ним Явдокія Пилипівна з хлібом з сіллю, Проня, похнюпивши очі; за нею у дверях становиться Химка.)

Прокіп Свиридович (до Голохвостого, обнімаючи). От тепер ви вже наш: тепер нас ніхто не розлучить! Будьте ж щасливі в новій житні!

(Голохвостий цілує руку Явдокії Пилипівні.)

Явдокія Пилипівна. Дай боже вам усякого щастя й здоров'я! Любіть мою дочку: одна тільки й є!

Прокіп Свиридович (бере Проню). От передаю вам їх з рук на руки, любіть і жалуйте! (Цілує Проню). Пошли вам боже всякого благополучія; а ви нас, дочко, у щасті не забувайте і вибачайте вже, що ми прості!

Я в д о к і я П и л и п і в н а (цілує Проню і плаче). Ніхто не знає, одна мати знає, як тяжко видавати заміж одним одну дочку. Була, жила в хаті, а завтра ні до кого й слова буде промовити!

П р о н я. Мамо! Годі! Коли б уже швидче!

М і щ а н к и (плачуть). Так, так! Справді!

М і щ а н є. Не тепер, то в четвер, а все-таки дівчат не мине те лихо!

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Не плач, стара: треба ж колись віддати.

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Ох, тяжко ж мені з дочкою розстатись.

Г о л о х в о с т и й. Не баріть, папонько й мамонько, діла: в церкве поп дожидаєть!

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Пора, пора, стара!

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Химко, давай швидче килимця! Поблагословимо зараз та й до церкви!

Г о л о х в о с т и й (до басів). Гукніть на хвайтона, щоб готові були! (Про себе). Винеси, господи!

(Простилають килима. Старі сідають на стільці з хлібом з сіллю. Молоді становляться на килимі, два басы, Н а с т я і Н а т а л к а з свічками по боках.)

ВИХІД ІV

(Ті ж і С е к л и т а, У с т я, М а р т а і М е р о н і я, а потім і Г а л я.)

С е к л и т а (за вікном). Пустіть, пустіть! Пропустить Секлиту Лимариху!

(Всі поторопіли.)

Г о л о х в о с т и й (набік). Пропав я!

П р о н я. Тітка? Разом

С і р к о. Сестра? /

С т е п а н (з-за вікна). І-і! Тітка С е к л и т а, ще поміша весіллю, треба сповістити жида.

С е к л и т а (вліта несамовито). Стійте, не благословіть! Не благословіть, кажу!

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Бог з тобою, сестро! Разом

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Господь з вами! /

С е к л и т а. Га! Злодіяцьке весілля? Хотіли вкрасти мого зятя, жениха моєї Галі, та не вкратете? Я вам доважу, що не вкратете!

С і р к о. Сестро, опам'ятайся, чи ти при собі?!

П р о н я. Що це за шкандаль! Якого жениха?

С е к л и т а. Я при умі: Секлиту Лимариху не обійдете! Я за своє дитя встою, встою! Не пуцу до вінця! Стійте, І не підете! Не пуцу, хоч лусну!

М а р т а. Не пускайте, кумо, не пускайте!

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Бога ради не кричіть: дивіться, скільки по вікнах людей!

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Сестро! Секлито Пилиповно! Не роби сорому нам, прощу тебе! Чим же ми винні?

С е к л и т а (кричить), Не винні? Одбили жениха у моєї дитини? Я на всі Кожум'яки кричатиму: розбій, розбій!

Проня. Ой шкандаль! Шкандаль!

(Коло вікон ціле стовпище, одне на одного лізе, гвалт, крик: "Ой, не душіть!", "Пустіть хоч руку!", "Шибка, шибка!". Врешті верхня шибка луснула і брязнула на долівку. Меронія, Марта, Устя то до вікон шепчуть усім, то до Секлити; вони дуже раді бешкету.)

Прокіп Свиридовичі Явдокія Пилипівна. Зачиняйте вікна, одгоньте людей!

Голохвостий. Що ж це, впустили якусь самашедшу!

Секлита. Я самашедша? Ти мене самашедшою зробив!

Проня. Вона п'яна! Залила очі та й лізе!

Явдокія Пилипівна. Голубко, сестро, не безчесть нас, не губи нашої Проні! Одна ж тільки! (Плаче).

Секлита. Сестро! В тебе дочка і в мене дочка! Нехай я буду й сяка й така, і проста, і ликом шита, а все-таки я мати своїй Галі! Не дам знущатись над моєю дитиною і запанілим поганцям! (До Голохвостого). Нащо ти дурив моє дитя, нащо топтав до неї стежку? Нащо залицявся, коли ти не думав її брати!?

Проня. Свириде Петровичу, що вона каже?

Прокіп Свиридовичі Явдокія Пилипівна. Як же це, Свириде Петровичу?

Голохвостий. Брехня, брехня! Я вам не позволю публікувати мене! Я вам! я... я...

Устя (до Секлити). Ще й брехню завдає?!

Секлита. Я тобі докажу брехню, перевертню чортовий, пройдисвіте, ланцю!

Голохвостий. Я такого шкандалю не попусти, не прощу нікаким разом! Я вам не хто! Я Свирид Петрович Галахвастов! Мені гаваріть такого чортовиння? Да у мене всі будочники он де! (Показує кулак). Да я вас у часть! Да я вас за брехню в рештанську і замкну трома замками!

Устя. Що, як замкне?

Всі. Під три замки?

Секлита. Ой люде добрі, що ж це! Мене у рештанську за правду? Секлиту Лимариху, чесну хазяйку, під три замки? За те, що ти вчора заручився з моєю дочкою?!

Проня. Ай! То правда? Що ж це?..

Прокіп Свиридовичі Явдокія Пилипівна. Господи, глум який! Попущеніє боже! (Плачуть).

Меронія. Чисте скушеніє!

Голохвостий. Врьош, стара! Я її знать не знаю, ведать не ведаю! З її какоюсь дочкою! Вона сказала! А ми, Проню, хадьом вінчатись, Прокопе Свиридовичу, когда почали дело, то надобно якось кончать. Невже нас буде держать одна брехлива баба?!

Секлита. Я брешу?! Я сказала! А не діждеш ти з твоїм чортовим батьком, з твоєю поганою матір'ю! Не будеш вінчатись: не пушту попа в ризи, хоч роздеріть мене! Ой кумці-голубці, кажіть же ви, хай люде чують; заступіться хоч ви за Лимариху,— опаскудив мою чесну сім'ю оцей ланець, шарлатан! А сестра рідна за ним руку тягне!

1-й б а с (2-му). Шо, брат, не горілкою пахне!

2-й б а с. От халепа!

П р о н я (кричить). Докажіть, докажіть!

М а р т а. Як же, учора заручився, сама власними очима бачила і оцими вухами чула! Щоб я луснула, коли ми не пропили Галю!

У с т я . Та ще спочатку за столом, а далі і долі, і заручних пісень співали їм.

М е р о н і я. Та ще цей раб божий і танцював без одіяння скусительно!

П р о н я. Ой! Підступило під серце! Рятуйте! (Переходить і припада до матері).

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Господи, боже мій! Що ж з нею? Хоч згляньтесь!

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Що ви зробили з дитиною ,нашою?

(Кинулись до Проні, розстібують плаття.)

С е к л и т а. А що, не вірили, який зух?

Г о л о х в о с т и й (з одчаєм до Проні). Не вірте їй: це заговор! Вона підпоїла, підкупила свідків. Я їх усех на суд! Ну, де ж би таки я, Галахвастов, посватався на какой-небудь простої поганке?

С е к л и т а (з кулаками до Голохвостого). Моя дочка юганка? Ах ти, каторжний, сибірний! Та я тобі очі видеру лоба!

П р о н я (нервно плаче). Мамо, я не вірю їй? Вона нарочито шкандаль робить... Заступіться ж! Не видержу... давить мене!

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Сестро, зглянься на нас! Не безчесть дочки. Господь тебе покарає на твоїй! (Рида).

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Слобоніть гостину, сестрице! Бачите, яке лихо!

С е к л и т а. Так так? Мене з хати?!

П р о н я (кричить, ридаючи). Ідіть собі? Не топіть мене!

С е к л и т а. Дурна ти, навісноголова! За якого харциза заступаєшся! Думаєш, що любить тебе? За гроші тільки. за гроші! Та він тебе вчора привселюдно лаяв, нівечив, гидив!

Г о л о х в о с т и й (кричить). Не йміть віри їй: бреше!

С е к л и т а. Ой кумці мої, заступниці мої! Кажіть уже ви, бо були там! Кажіть по правді!

М а р т а. А лаяв, господи як, і в батька, і в матір величав її совою, чаплею, кислоокою жабою!

П р о н я. Ой, ой! Зарізав!.. Під серце! Води!..

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Боже мій! Убили дитину мою! (Упада коло дочки, розстібує їй плаття).

У с т я . А проклинав як: щоб і халера, і чума на їх голову, щоб виздихали цілим кодлом!

Меронія. Прорицав: анахтема, і дунув, і плюнув, як на сатану!

Г о л о х в о с т и й (несамовито). Це наклепи! Я в суд подам!

П р о н я. Ай, води, води!.. (Ніби зомліла).

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Химко, води швидче! Господи, одпусти і припусти!

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Ой рятуйте! Нежива!

(Х и м к а приносить воду. Прискають удвох на Проню. С т е п а н продирається в двері і щось шепоче Галі. П р о н я телесується, коло неї упадають старі)

2-й б а с. Пропала вже випивка!

1-й б а с. Ходім мерщі, щоб ще до мирового не попасти!

П р о н я (істерично). То такі ви? Мені одно, а друге Д р у г і й? При мені у очі мало не вскочите, а за очі банітувати... Ох! Ох!

Г о л о х в о с т и й (одступа). Та що ви їм вірите!

П р о н я. Чого ви ходили до мене? Нащо ви божились, клялись, падали передо мною на коліна?

Г о л о х в о с т и й. Та стійте ж...

П р о н я. Не за ваші магазини йшла... я... вас любила... а ви назнущались... осоромили на весь Подол... На весь Київ!.. Гетьте! Ой смерть моя! (Мліє).

П р о к і п С в и р и д о в и ч . Вон, вон з нашого двору, щоб і слід тут ваш не смердів!

Я в д о к і я П и л и п і в н а. Вон, вон! Не треба нам такого зятя!

Г о л о х в о с т и й. Ну, до свіданья!

С е к л и т а (хапа його за поли). Ну, тепер я вже не пущу!

Г о л о х в о с т и й (вириваючись). Одчепіться!

С е к л и т а. Не пущу, не пущу! Думаєш, що багатий, так і безчестити мене можна? Женимо!

С т е п а н. Та який він багатий? Він банкрот!

С е к л и т а й С і р к и. Банкрот... банкрот!

Г о л о х в о с т и й (виступа наперед, з запалом). Чого витріщились? Ну, банкрот, так і банкрот! А ви думали, як би я був багатий, то пошов би до вашого смітника?! Ха-ха-ха! Свинота необразованна! Авжеж, мені ваших денег тільки й нада било! Так і понімайте! А вони заклали сібе в голову, що я на їхніх дочок задививсь. Антересно дуже! Не найшов би где? Поліз би на смітник! Да я, как дервий кавалер, і у Липках би знайшов настоящих баришень з отакими куделями, а не сватався б на вашій дурній поторочі, поганій Проні!

П р о н я. Ай! (Зомліла).

(С е к л и т а розвела руками.)

ВИХІД XV

(Ті ж, ж и д і к в а р т а л ь н и й.)

Ж и д. Ай, гвулт! Фарфал! Беріть його —он тамечки шарлатан, мошенник!

К в а р т а л ь н и й. Пожалуйте в часть!

(Всі остовпіли, Г о л о х в о с т и й опустив циліндра.)

(Картина)

(Завіса).